

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

Núm. 565 del 14/3 al 26/3 de 2023 2,5 €

Joc brut

Els promotors del macrocasino Hard Rock de Tarragona van obtenir la llicència de la Generalitat per mitjà d'una empresa sense activitat creada pel cap d'una trama de corrupció

periodisme cooperatiu
per la transformació social

EDITA

La Directa SCCL

Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1

08028 Barcelona

Tel: 935 270 982

Mòbil: 661 493 117

directa@directa.cat

www.directa.cat

DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no racista, no sexista i no androcèntric. La DIRECTA no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

QUI SOM?

A fons

Maties Lorente i Eloi Latorre

Miralls

Gemma Garcia i Giuseppe Savino | miralls@directa.cat

Impressions

Laia Alsina | opinio@directa.cat

Cruïlla

Guillem Martí i Tere Alberó | cruïlla@directa.cat

Roda el món

Oriol Andrés i Joan Mas | internacional@directa.cat

Expressions

Irene Selvaggi i Adrián Crespo | expressions@directa.cat

La indirecta

Àlex Romaguera i Mariana Cantero

Correcció

Miriam Tijani | correccio@directa.cat

Edició

Maties Lorente i Eloi Latorre | edicio@directa.cat

Coordinació web

David Bou, Gemma Garcia i Jesús Rodríguez

Coordinació País Valencià

Ester Fayos | paisvalencia@directa.cat

Audiovisuals

Marta Pérez | audiovisuals@directa.cat

Administració i subscripcions

Jordi Vilaró | administracio@directa.cat

Coordinació de fotografia

Victor Serri | fotografia@directa.cat

Coordinació d'art

Pau Fabregat | disseny@directa.cat

Comunicació

Estel-la Marcos | directa@directa.cat

Difusió

Anna Celma | xarxes@directa.cat

Publicitat i distribució

Miriam Blázquez | publicitat@directa.cat

Gestió web

Talaios Koop.

MITJANS COL-LABORADORS:

El Setembre, La Rella, El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahòtsa, Soberania Alimentaria i AralInfo

CONTACTES:

General directa@directa.cat

Redacció Barcelona redaccio@directa.cat

Redacció València paisvalencia@directa.cat

Subscripcions subscripcions@directa.cat

Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: Maria Conill

SUMARI

A FONS

4-11

Cartes marcades al Hard Rock

El president del grup que promou el macrocasino al Camp (que seria el setè més gran del món) administra una societat *offshore* radicada a Aruba. A més, la societat titular dels drets del projecte fou constituïda l'any 2011 per un empresari condemnat a catorze anys de presó per frau fiscal. Per Jesús Rodríguez, David Bou i Adrián Crespo.

MIRALLS

12-15

Còmic amb futur

Entrevistem Léa Murawiec, jove il·lustradora francesa que ha sorprès amb la seva primera novel·la gràfica, *El gran buit*, una distopia sobre la capacitat fagocitadora de les xarxes socials, que ara es publica en català. Per Clara Asín amb fotografies de Júlia Molins.

IMPRESSIONS

16-18

La llei del 'només sí és sí', a debat

Contrast d'opinions entre l'educadora social Laura Macaya Andrés i l'advocada Isabel Blas Guillén. Il·lustració de Patricia Cornellana.

Presons i salut mental

Un article de Jose Navarro, Membre d'Observa, il·lustrat per Balansi.

CRUÏLLA

19-21

Feminisme anticapitalista en xarxa

Des de l'any 2020, diversos col·lectius i assemblees feministes dels Països Catalans articulen un espai de coordinació d'experiències, debats i accions. Un reportatge de Susanna Ligeró amb fotos de Raquel Fontanal.

RODA EL MÓN

22-25

500 anys de lluita maputxe

El conflicte posa sobre la taula demandes com la restitució de terres ancestrals o l'autogovern. Per Aina Sanllehí i Octavi Alfonso Rojas.

Revolta "verda" a la francesa

La lluita contra l'acaparament de l'aigua a l'oest del país evidencia el renaixement de la lluita ecologista. Per Stephane Teixo.

EXPRESSIONS

26-31

El segle de l'art infantil

Eduardo Martínez Gómez explica com les expressions produïdes per infants s'han reivindicat des de la pedagogia renovadora i les avantguardes.

Colostomia

Un relat de Javier Gil Jaime il·lustrat per Estefania Zorita.

Novetats editorials

Per Maria Ferotge i Ivan Gordillo.

INDIRECTA

32

Fiscalitzar la petroquímica

Conversem amb Adrià Pallejà, membre de la plataforma Cel Net, que fa quinze anys que s'erigeix en un instrument de control de les emissions a l'aire que produeixen els polígons industrials del Camp. Per Mariana Cantero amb fotografia de Victor Serri.

Suplement 'Veus per la sobirania alimentària'

Setze pàgines destinades a conèixer les demandes i reivindicacions de Veus, una plataforma que aplega col·lectius que lluiten per la sobirania alimentària a prop de Barcelona.

Més que mil paraules

JULIA MOLINS: Milers de persones es van fer sentir pels carrers de Barcelona en la manifestació de la tarda pel Dia Internacional de la Dona Treballadora, aquest 8 de març. Coincidint amb la convocatòria de vaga general, la de Barcelona va ser la més massiva d'una munió d'accions i concentracions reivindicatives arreu dels Països Catalans.

Comunitat Directacoop

La nostra vaga del 8M

Redacció Directa

L'exemplar que teniu a les mans, si sou subscriptores de la DIRECTA, potser us ha arribat una mica més tard de l'habitual. Aquest cop, però, la causa del retard no és imputable al mal funcionament de Correus ni a cap altre motiu aliè a la voluntat de les qui fem possible aquesta publicació.

Habitualment llancem l'edició cada dos dilluns: és el dia que es posa en marxa la difusió dels continguts i, amb l'ajut d'un grup de persones voluntàries, es preparen les etiquetes per enviar les *Directes* a les subscriptores. Però d'habitud fem arribar l'exemplar a la rotativa que l'imprimeix el dijous anterior al matí, quatre dies abans. Els dies de marge entre l'enviament a la impremta i el llançament equivalen al temps necessari per a preparar la publicació digital dels continguts, tots els materials gràfics per a la difusió a les xarxes i les etiquetes amb les adreces que han

de garantir un enviament exitós dels exemplars físics. Així, doncs, per a l'equip responsable del tancament de cada número, els dimecres sol ser un dia crucial per fer l'última remada i que l'edició arribi a bon port.

Amb el número que acaba de sortir del forn, aquest dimecres previ al tancament coincidia de ple amb la convocatòria de vaga general i la mobilització feminista del 8 de març. Per garantir el dret a fer vaga de totes les sòcies de treball i treballadores de la cooperativa, i també de totes les col·laboradores que han contribuït a aquesta edició, sense que ningú se sentís coaccionat per unes tasques inajornables, vam decidir aturar el procés durant la jornada de dimecres, per reprendre'l el dijous dia 9. En conseqüència, l'enviament a la planta impressora es va retardar fins divendres, i tot el procés ha anat un dia més tard respecte a la cronologia habitual. Finalment, hem publicat el

número al web aquest dimarts, 14 de març, en comptes de dilluns, i també hem ajornat 24 hores la difusió digital dels continguts i l'enviament físic a les subscriptores i la distribució als punts de venda.

Aquest canvi de rutina en la publicació impresa no ha estat però, l'única conseqüència de la jornada del 8M en l'activitat de la DIRECTA. També ha repercutit en l'edició digital. Com sempre que hi ha una mobilització d'aquesta mena, s'obre un debat en el si del col·lectiu: com podem fer compatible el dret a fer vaga de les treballadores amb el fet de ser un mitjà de comunicació generalista i d'actualitat? Cal tenir en compte que la gran majoria de mobilitzacions d'aquesta envergadura -i la del 8M no és, evidentment, una excepció- responen a debats i demandes de col·lectiu als quals aquest mitjà considera que ha de donar veu per filosofia i línia editorial. Així, doncs, i

simplificant-ho molt, la pregunta que sempre ens ronda en aquestes ocasions és: fem vaga o cobrim la vaga?

No és una pregunta amb resposta unívoca i sempre acabem resolent-la fent equilibris amb les circumstàncies cada moment. Però, en la mateixa línia de garantir el dret de totes les treballadores a adherir-se a la vaga com un requisit previ innegociable, durant tota la jornada només vam mantenir el nostre web actiu per fer seguiment de l'activitat vinculada amb el 8M. No es va publicar cap temàtica aliena aquesta i per les xarxes socials igualment només vam difondre continguts de seguiment de la vaga o bé altres publicats prèviament que tenen a veure amb els debats articulats entorn de les reivindicacions feministes. Tal com ho expressem nosaltres -amb una preposició, que de vegades diu que més que mil substantius i mil verbs- no treballem per la vaga sinó que treballem per a la vaga.

El complex Hard Rock Casino a Seminole, Florida, seu central de la cadena / ARXIU

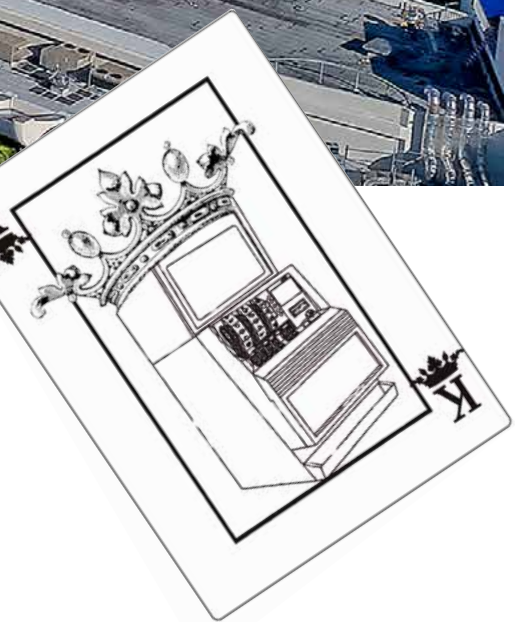
Fa més de dos anys que l'Institut Català del Sòl (Incasòl) i els representants legals del macrocasino Hard Rock tenen entre mans un contracte de compravenda dels terrenys del Tarragonès que hauríem d'acollir el futur complex de joc i turisme. El document de 38 pàgines, al qual ha tingut accés la DIRECTA, està encapçalat per les dades personals i fiscals de James F. Allen, en nom i representació de la societat mercantil BCN IR 3 SA -que ostenta el 100% accionarial de Hard Rock BCN IR SA- i per l'anterior director de l'Incasòl, Albert Civit -rellevat fa poc per Maria Sisternas-, que actuava en representació del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya. En el document no consten les seves signatures, perquè en una de les clàusules s'adverteix que la rúbrica i el pagament de 120 milions d'euros no es materialitzarà fins que no es modifiqui el Pla Director Urbanístic del Centre Recreatiu Turístic (CRT) de Vila-seca i Salou, que va ser anul·lat parcialment l'any 2020 per una sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. Les dades del document, però, permeten resseguir l'historial de la societat mercantil i dels seus directius. I fan aflorar algunes sorpreses. Amb dades del Registre Mercantil actualitzades l'1 de març de 2023, el president i conseller delegat amb amplis poders sobre BCN IR 3 SA és l'empresari nord-americà James Francis Allen. Allen és el president del grup recreatiu Hard Rock International i el principal executiu

(CEO) de la seva filial dedicada a l'explotació de casinos i locals de joc, Seminole Gaming. Tot i que no és nadiu americana, des de l'any 2001 administra les activitats de la tribu de població originària Seminola en els seus negocis en el sector del joc. Aquesta tribu, assentada a l'Estat de Florida, va esdevenir accionista majoritària de la cadena Hard Rock l'any 2007.

En el consell d'administració de BCN IR 3 SA només hi figura un altre nom, Jim Shore, després que el 13 de febrer abandonés la cúpula de la companyia John Eder. Malgrat que en tots els documents mercantils i contractuals l'actual president de la mercantil no explicita la segona part del seu nom compost, James Francis, i fa servir només la lletra efa, a través del cercador del Consorci Internacional de Periodistes d'Investigació -ICIJ, en les seves sigles en anglès- l'hem pogut localitzar en el consell d'administració d'una societat *offshore* al territori insular caribeny d'Aruba. Des de l'any 2013 és director gerent d'HR Aruba Operator NV, firma ubicada al número 5 del carrer Constantijn Huygens d'Oranjestad, capital d'aquest territori colonial dels Països Baixos, considerada un paradís fiscal per organitzacions com Oxfam Intermón, Attac i el sindicat de tècnics d'Hisenda Gestha, malgrat que la Unió Europea la va retirar de la seva llista de territoris amb aquesta qualificació l'any 2019, en considerar que es tracta d'una part d'un estat membre.

Les dades referents a HR Aruba Operator NV es van incorporar al cercador d'ICIJ el 5 de novem-

L'impulsor del Hard Rock apareix als 'Paradise Papers'

La llicència del projecte beneït a l'acord de pressupost entre ERC i PSC es va atorgar l'any 2015 a una societat latent creada per un empresari condemnat a catorze anys de presó per "ideòleg" del frau fiscal

Jesús Rodríguez

James F. Allen, president de la promotora del casino tarragoní, és també gerent d'una societat 'offshore' radicada al territori caribeny d'Aruba

bre de 2017, quan el diari alemany *Süddeutsche Zeitung* va donar a conèixer els anomenats *Paradise Papers*. Segons aquest Consorci Internacional de Periodistes, es tracta de 13,4 milions de documents relatius a inversions en paradisos fiscals, on consten els noms de més de 120.000 persones i societats d'arreu del món que havien contractat els serveis dels despatsos d'advocats Appleby (les Bermudes) i Asiatic Trust (Singapur), especialitzats en estratagemes d'elusió fiscal. "Un complex mecanisme per ocultar patrimoni, així com amagar diners de persones físiques i empreses multinacionals, evitant que les administracions tributàries dels diferents països poguessin gravar els impostos respectius", són descripcions de la seva activitat que es poden trobar a les hemeroteques de *The New York Times* i *The Guardian*.

Al cercador de l'ICIJ també apareix Thomas Joseph Gispanski com a directiu d'HR Aruba Operator NV. Gispanski va ser administrador únic de la societat mercantil BCN IR 3 SA, en representació de Hard Rock, entre el 16 de desembre de 2015 i el 2 de juny de 2017. Va aterrar en el controvertit projecte recreatiu després que la firma Veremonte -que havia rebut l'aval d'Artur Mas i Andreu Mas-Colell, aleshores president i conseller d'Economia de la Generalitat catalana- l'abandonessin.

Condemnat a presó per frau fiscal

És precisament en el tram Veremonte de la llarga cursa per a la construcció del macrocasino quan topem amb una altra informació fins ara desconeguda. El 9 de setembre de 2014, Enrique Bañuelos

-president de Veremonte- va adquirir una societat constituïda el 8 d'agost de 2011 sota la denominació Malvin Novogroup SA, que el seu creador i administrador únic d'aleshores, Ramón Cerdà Sanjuán, rebatejaria el 30 de setembre de 2011 amb el nom de BCN IR 3 SA. El seu objecte social era "la instal·lació i explotació de casinos de joc, pàrquings, sales de convencions i sales de festes" i la seva antiguitat donava més opcions a Bañuelos per aconseguir la llicència del casino, perquè la Generalitat havia incorporat una clàusula en el concurs públic, segons la qual les societats mercantils que es presentessin havien d'acreditar "la solvència tècnica en matèria d'explotació de casinos de joc i apostes durant els últims cinc anys". Des dels inicis de la bombolla immobiliària, Cerdà Sanjuán, novel·lista i empresari d'Ontinyent, es dedicava a la venda de societats mercantils "adormides" o "latents" per mitjà del portal *societadesurgentes.com*.

El que no se sabia aleshores és que algunes d'aquestes societats eren instruments de frau fiscal. Van detenir Cerdà Sanjuán en el marc d'una operació anticorrupció de l'Agència Tributària i el van condemnar a catorze anys de presó per la secció primera de la sala penal de l'Audiència Nacional espanyola. La Fiscalia anticorrupció el va definir com un "ideòleg" de plataformes al servei del frau. Entre altres fites, va ser el creador d'algunes de les societats pantalla involucrades en la trama Gürtel o el cas Nóos -causa que va portar Iñaki Urdangarín a la presó-, passant per altres que es van fer servir les estafes del grup Marsans o Nueva Rumasa. Des de l'any 2018 es troba entre reixes a la presó »

» d'Aranjuez (Madrid) pels delictes d'associació il·lícita, frau, falsedat continuada en document públic i falsedat en document mercantil. Segons consta als fets provats de la sentència, Cerdà, a canvi de petites sumes monetàries, instrumentalitzava persones sense llar o que vivien situació d'extrema pobresa per situar-les al consell d'administració d'empreses, amb l'objectiu d'ocultar la propietat autèntica a les autoritats fiscals i va arribar a falsificar DNI canviant-ne la fotografia, per aconseguir poders notariaus falsejats. Les empreses que donava d'alta no tenien cap activitat, ni personal laboral ni oficines pròpies.

Eloi Redón, portaveu de la plataforma Aturem Hard Rock, considera que “el Departament d'Economia i la Generalitat hauran de revocar d'ofici la llicència de casino, perquè es va atorgar de manera fraudulenta a una empresa que no existia, sense cap solvència tècnica ni econòmica. Estem disposats a arribar fins al final i a presentar tots els recursos administratius i judicials que calgui per tombar aquesta llicència”.

Un contracte fet a mida

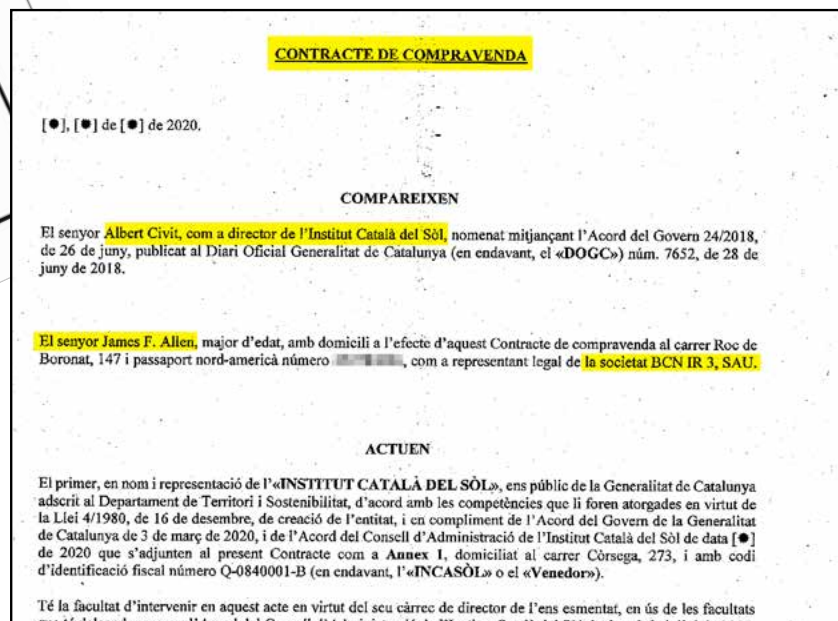
El document de compravenda entre Hard Rock i l'Institut Català del Sòl que és a l'espera de ser signat, a banda de determinar la distribució dels diferents usos que tindrà el centre recreatiu i l'alçada màxima de l'hotel central del complex (fixada en noranta metres), inclou tota una sèrie de clàusules que fan recaure en el govern català múltiples supòsits de responsabilitats en cas d'incidències. “La Generalitat indemnitzarà, defensarà i mantindrà Hard Rock exempt de qualsevol responsabilitat en cas de qualsevol emissió, fugida, alliberament o filtració de substàncies perilloses, accidents o descàrregues involuntàries que hagin afectat o puguin afectar el medi ambient o la salut humana” o “en cas que Hard Rock sigui penalitzat per les autoritats administratives competents per infraccions mediambientals”. Són dues de les prerrogatives que apareixen en el sisè capítol del contracte, sota l'epígraf titulat “Indemnitat específica del comprador”. Hard Rock també es blinda davant de qualsevol litigi plantejat per entitats veïnals o ecologistes: “La Generalitat indemnitzarà,

defensarà i mantindrà Hard Rock exempt i lliure de qualsevol responsabilitat per i contra qualsevol dany o pèrdua soferts, així com per totes i cadascuna de les contingències i obligacions que sorgeixen de les reclamacions contencioses administratives presents o futures presentades per terceres parts contra el Pla Director Urbanístic i processades davant dels tribunals”.

No només això. A la desena clàusula hi figura una “opció de venda”, segons la qual, Hard Rock té dret a demanar al govern català que li recompri els terrenys i aquesta administració té l'obligació de fer-ho “en cas que el pla director urbanístic o qualsevol instrument de planejament es modifiquen o es declaren nuls i sense efectes” i a causa d'això no pugui obtenir els permisos d'obra en un termini de divuit mesos o les llicències de primera ocupació en un termini de sis mesos des de la finalització d'obra.

Múltiples oposicions

L'impost sobre el joc baixarà del 55% al 10% a Catalunya quan obri portes Hard Rock. Això és conseqüència d'una modificació de la llei impulsada pel conseller Andreu Mas-Colell l'any 2015

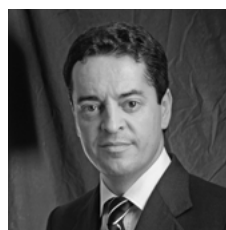
El contracte de compravenda preveu que Hard Rock quedarà exempt de responsabilitats en cas d'infraccions mediambientals

Protagonistes amb cartes marcades

Sheldon Adelson

Empresari dels EUA. Va liderar el projecte Eurovegas que s'havia d'instal·lar al delta del Llobregat que es va aturar per l'oposició veïnal. Aleshores, la Generalitat va negociar amb l'empresa Veremonte una alternativa al Camp: BCN World. Adelson va morir l'any 2021.

Enrique Bañuelos

Empresari vinculat a la bombolla immobiliària. Presidia el grup Astroc quan el 2007 va caure un 76% el seu valor en Borsa. El jutge Garzón va arxivar la investigació del cas. Reapareix el 2012 amb BCN World, de la mà de la Generalitat i La Caixa.

Ramón Cerdá Sanjuán

Empresari d'Ontinyent (la Vall d'Albaida) dedicat a crear i vendre societats mercantils per internet. El 2014 va vendre a l'empresa Veremonte d'Enrique Bañuelos a BCN IR 3 SA registrada amb l'activitat de “joc i casinos”. Condemnat a catorze anys de presó per frau fiscal.

6. INDEMNITAT ESPECÍFICA DEL COMPRADOR

En relació amb les clàusules d'indemnització específiques previstes en aquest Contracte, que estat acordades mútuament per les Parts com a justes, equilibrades i proporcionals, per renunciem expressament i de manera irrevocable a qualsevol dret a impugnar les quantitats recollides d'aquestes clàusules d'indemnització o a sol·licitar-ne la reducció equitativa.

6.1. Mediambiental

El Venedor indemnitzarà, defensarà i mantindrà el Comprador exempt i lliure de qualsevol responsabilitat per i contra qualsevol dany o pèrdua soferts pel Comprador, així com per totes i cadascuna de les despeses, contingències o obligacions que sorgeixin de les circumstàncies següents:

a) que les Propietats hagin quedat afectades per qualsevol contaminació, com la del sòl o la de l'aigua subterrània, o per qualsevol altre problema mediambiental, incloent-hi, però sense limitació, riscos per a la salut humana o el medi ambient, contaminació sota la superfície, escombraries de l'edificació, amiant i escombraries no desitjades presents a les Propietats, i que no compleixin amb la legislació vigent en matèria de medi ambient, seguretat, higiene i salut d'àmbit europeu, nacional, autonòmic i local aprovada a la data de la signatura d'aquest Contracte.

b) en cas de qualsevol emissió, fuga, alliberament o filtració de substàncies perilloses, accidents o descàrregues involuntàries que hagin afectat o puguin afectar el medi ambient o la salut humana;

c) possibles fonts de contaminació; qualsevol procediment per a la declaració de les Propietats com a sòl contaminat o aigua subterrània contaminada; inspeccions, incoació de procediments, reclamacions de tercers o el començament de qualsevol tipus de procediment contra les Propietats per motius mediambientals, de seguretat, de salut o d'higiene;

d) que les Propietats o el Comprador siguin penalitzats per les autoritats administratives competents degut a infraccions mediambientals.

En aquest sentit, les Parts acorden que:

10. OPCió DE VENDA

El Venedor atorga en aquest acte en benefici del Comprador una opció de venda amb subjecció a les condicions previstes en aquesta Clàusula, en virtut de la qual, el Comprador té dret a demanar al Venedor que li recompri les Propietats, i el Venedor té l'obligació de recomprar-les-hi.

El Comprador té dret a executar l'opció de venda en cas que:

(i) El PDU o qualsevol instrument de planejament siguin modificats o declarats nuls i sense efectes i, a causa d'això, (a) no pugui obtenir els permisos d'obra pertinents en el termini de divuit (18) mesos a comptar des de la modificació o nul·litat del PDU; (b) no pugui obtenir les llicències de primera ocupació pertinents en el termini de sis mesos (6) comptats a partir de la finalització de les obres, que s'hauran d'haver executat d'acord amb les determinacions del PDU, del PMU i del Projecte d'urbanització, (c) l'òrgan de l'Administració que correspongui declari el tancament de l'activitat / les instal·lacions en qualsevol moment. Tot això, sempre que l'incompliment dels terminis pertinents no sigui directament imputable a la culpa estricta del Comprador degut a una acció o omissió deliberada de les seves obligacions a l'empara d'aquest Contracte.

(ii) No es puguin obtenir per part del Comprador o per part de qualsevol altre operador que actuï en el Sector CTI els permisos sectorials corresponents per a la instal·lació i l'exploració d'altres activitats diferents a la del casino de joc i, en particular, la llicència comercial per a la implantació d'un gran establiment comercial territorial.

(iii) Com a resultat de l'ocurrència de qualsevol de les circumstàncies previstes a la Clàusula 6, no s'hagin pogut dur a terme el Projecte o les construccions sobre les Propietats.

(iv) Per qualsevol motiu, l'edificabilitat atribuïda a les Propietats sigui modificada a la baixa de manera que sigui inferior a la permesa als instruments de planejament urbanístic vigents a la data d'aquest Contracte.

(v) No es compleixin les fites materials o temporals previstes als subapartats del (ii) al (xiii) de la Clàusula 7 anterior. No obstant això, les Parts acorden concedir-se mútuament un període extraordinari adicional de reparació i/o esmena de sis (6) mesos per al compliment d'aquestes fites materials o temporals comptats a

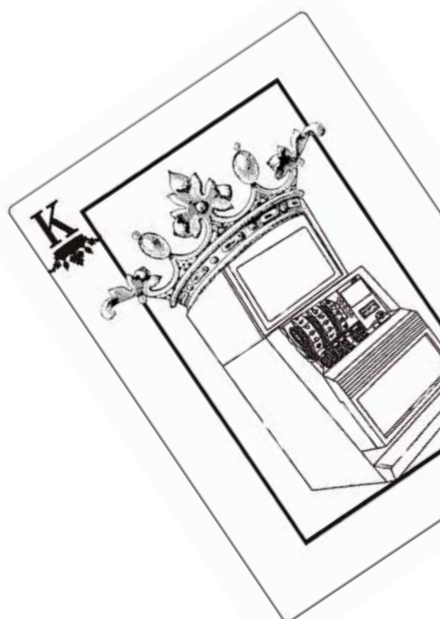
Extractes del contracte de compravenda dels terrenys entre l'Incasòl i la societat titular del projecte, pendent de rúbrica

i que havia estat una condició sine qua non dels promotors de casinos que des de l'any 2008 s'havia anunciat que s'instal·laria a Catalunya el projecte d'Eurovegas promogut per Sheldon Adelson i Enrique Bañuelos amb el seu projecte tarragoní, aleshores conegut com BCN World. "Serà un casino perillós pel que fa a la ludopatia perquè, malgrat el que es diu, el volum de negoci no el mourà el turisme. El turisme global del joc va a Las Vegas; el turisme a Catalunya, va a Barcelona, i els creueristes juguen als casinos que hi ha dins els creuers. Però... a Vila-seca? L'impacte del joc recaurà en el territori", opina Francesc Perarnau, president de l'Associació Catalana d'Adiccions Socials (ACENCAS).

L'oposició veïnal i ecologista la lidera la plataforma veïnal Aturem Hard Rock, que va començar a caminar a inicis de la dècada passada. El 4 de març van participar en una manifestació multi-

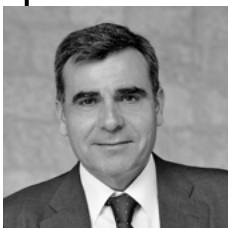
L'impost sobre el joc baixarà del 55% al 10% quan obri el Hard Rock, gràcies a una llei impulsada per l'exconseller Mas-Colell, gran valedor del projecte

tudinària contra els macroprojectes que, segons l'organització, va aplegar unes 10.000 persones al centre de Barcelona. Eloi Redón, en nom de la plataforma, denuncia que "és una vergonya com les grans multinacionals poden saltar-se qualsevol norma per enriquir-se encara més i beneficiar-se d'un model econòmic que els permet trinxar persones i natura sense cap conseqüència". I conclou assegurant que "la línia general d'aquest macroprojecte sempre ha estat l'especulació i les trampes normatives per afavorir els lobbies econòmics del turisme i la corrupció, i òbviament per afavorir La Caixa". Cal recordar que els terrenys on es pretén aixecar el macrocomplex recreatiu són propietat d'aquest grup financer, i l'Incasòl des de l'any 2020 pretén adquirir-los per 120 milions amb la intenció de traspasar-los després a la promotora Hard Rock BCN IR SA pel mateix valor. ●

Thomas Joseph Gispanski

Directiu de Hard Rock International. Establert a Miami. Lidera el projecte de Vila-seca i Salou entre 2015 i 2017. Com a administrador únic de BCN IR 3 SA i negocia amb la Generalitat i CriteriaCaixa. Figura a una societat amb seu a Aruba que apareix en els *Paradise Papers*.

Francesc Xavier Adserà

Empresari tarragoní, mà dreta de Bañuelos. Conseller delegat de Veremonte, la bona relació amb els consellers Andreu Mas-Colell i Lluís Recoder li faciliten l'impuls de BCN World. Quatre anys més tard abandona el projecte que cau a les mans de Hard Rock.

James Francis Allen

Des del 2017 és el president i conseller delegat de les societats mercantils que impulsen el Hard Rock casino: BCN IR 3 SA i HARD ROCK BCN IR SA. També és directiu gerent d'una firma que opera des d'Aruba (el Carib) i apareix en els *Paradise Papers*.

L'aprovació del pla director urbanístic, el gran escull del macrocasino tarragoní

ERC i PSC han inclòs a l'acord de pressupost de la Generalitat un projecte l'aprovació del qual depèn de la Comissió Territorial d'Urbanisme del Camp de Tarragona, on participen diverses administracions i experts independents

David Bou

“**D**urant el 2023, completar els processos relacionats amb l'inici del projecte del Consorci Recreatiu i Turístic de Salou i Vila-seca, prèvia aprovació definitiva del Pla Director Urbanístic, durant el primer semestre del 2023, i mantenir la disponibilitat dels terrenys per part de la societat, com a pas previ a l'evolució del projecte”. Aquestes són les paraules exactes sobre el projecte Hard Rock que consten en el document de l'acord entre el govern de la Generalitat de Catalunya i el Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar per aprovar el projecte de llei de pressupostos.

El president Pere Aragonès (ERC) i el cap de l'oposició Salvador Illa (PSC) van segellar l'1 de febrer un pacte que dona per feta l'aprovació del Pla Director Urbanístic (PDU) del Centre Recreatiu Turístic (CRT) de Vila-seca i Salou, corresponent als terrenys on es construiria el complex turístic i de joc ara conegut com a Hard Rock. Tanmateix, el desbloqueig d'aquest tràmit, imprescindible pel desenvolupament del macroprojecte, no està en mans de l'executiu català, sinó de la Comissió Territorial d'Urbanisme (CTU) del Camp de Tarragona, que té previstes tres cites abans de vèncer el termini marcat pels dos partits: els dies 22 de març, 10 de maig i 21 de juny.

Joan Pons participa en la comissió com a representant del Col·legi d'Ambientòlegs de Catalunya i considera que és “inacceptable que políticament se'ns pressioni”. Especialitzat en gestió de conflictes ambientals, defensa i aplicació del dret ambiental, Pons critica l'acord de pressupostos perquè “et diuen que hauràs de validar el que el govern vol fer quan no

és competència seva, sinó de la comissió, que està formada per gent amb criteris tècnics que hem de decidir si el que es proposa és correcte o no”.

Balança desequilibrada

El funcionament intern i la composició dels òrgans urbanístics de l'administració catalana està regulada pel decret 68/2014, de 20 de maig, on es determina que hi estiguin representades la Generalitat, els ens locals amb competències urbanístiques i persones de prestigi professional o acadèmic reconegut en la matèria d'urbanisme, d'habitatge i de medi ambient, a proposta dels col·legis professionals. No obstant això, en aquestes comissions, l'equilibri entre el nombre de càrrecs polítics i electes respecte dels experts és totalment desigual.

Joan Pons, membre de la comissió, troba “inacceptable que et diguin que has de validar el que el govern vol fer, quan no és competència seva”

Una pancarta en contra del projecte del Hard Rock el 4 de març a Barcelona / JAU HERRERO

La CTU del Camp de Tarragona, que ha de decidir sobre l'execució del Hard Rock, està presidida pel director general d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Arquitectura del Departament de Territori, Agustí Serra i Monté. En total, la integren 39 persones, de les quals només deu són especialistes sense vincle orgànic amb les administracions interessades. Entre les altres 29 hi ha divuit càrrecs polítics de la Generalitat nomenats pel govern d'ERC o per executius anteriors, vuit alcaldes o càrrecs electes d'ens locals, membres de candidatures republicanes, de Junts i del PSC; un càrrec de la Diputació de Tarragona -governada per un pacte ERC-Junts- i un representant de l'Estat i una persona que fa funcions de secretaria, ambdós amb veu, però sense vot.

L'experiència de Joan Pons com a membre de la comissió constata que els expedients subjectes a estudi es posen a disposició de les seves integrants "amb poc marge abans de celebrar-se la sessió, però sempre s'inclou un informe de proposta de resolució que el fan els responsables del Servei Territorial d'Urbanisme", el cap del qual, Francesc Santacana, també té dret a vot. El servei és qui s'encarrega d'analitzar i resoldre els informes sobre els projectes que elaboren les administracions públiques afectades, però és la comissió qui té el poder de ratificar el que proposen o de tombar-ho. No obstant això, els expedients es porten a la comissió quan tots els informes són favorables, sense que es facin públics els possibles dossiers negatius que s'hagin modificat durant el procés. Això també ajuda a garantir que no es produeixin habitualment votacions a mà alçada,

perquè la majoria de càrrecs polítics i electes donen suport a la proposta de l'administració i les possibles discrepàncies provenen dels membres independents de la comissió.

Tercer intent

Aquesta serà la tercera vegada en vuit anys que s'intenta tirar endavant el PDU del Centre Recreatiu Turístic de Vila-seca i Salou. En la primera ocasió va superar l'aprovació inicial el juliol de 2015, però posteriorment, el govern de la Generalitat el va tirar enrere. La mateixa Comissió Territorial d'Urbanisme del Camp de Tarragona va aprovar inicialment per segona vegada el PDU el 30 de juny de 2016, però després de la seva publicació al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC)

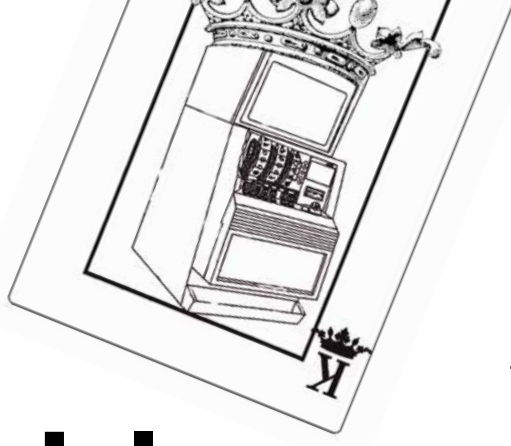
El pla director per al centre de joc ja s'ha sotmès a aprovació dos cops: l'any 2016 la Generalitat el va reformular, i el 2020 el TSJC el va declarar nul

el Grup d'Estudi i Protecció dels Ecosistemes Catalans - Ecologistes de Catalunya (GEPEC-EdC) la va recórrer mitjançant un procediment contenciós-administratiu al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC).

Gràcies a aquest litigi, la secció tercera de la sala contenciosa administrativa del TSJC va declarar la "nul·litat de ple dret" del PDU el setembre de 2020 i va ordenar-ne la modificació pel fet d'incloure-hi una zona no urbanitzable d'alt risc per la proximitat al complex petroquímic de Tarragona. Des d'aleshores, l'Institut Català del Sòl (Incasòl) -ens públic de la Generalitat adscrit al Departament de Territori- ha maniobrat per canviar el PDU i completar l'operació on intervé com a intermediari de la compravenda. El 14 de febrer de 2022 van obtenir l'aprovació inicial de la modificació del pla urbanístic per poder executar el macroprojecte, i ara es resta a l'espera de resoldre les al·legacions, revisar els informes, fer les corresponents modificacions i portar-ho a la Comissió Territorial d'Urbanisme per aconseguir l'aprovació final.

Finalment, el PDU hauria de ser validat per la Comissió de Territori de Catalunya, un tràmit purament formal, per poder entrar definitivament en fase d'execució. Si fos el cas, les entitats opositores al projecte encara tindrien l'opció d'un nou contenciós al TSJC, però només la seva acceptació i l'establiment de mesures cautelars paraltzarien l'inici de les obres. L'ambientòleg Joan Pons veu difícil que la Comissió Territorial d'Urbanisme del Camp de Tarragona aturi l'aprovació definitiva i no precisament per criteris tècnics: "Té un component polític que vicia tot el debat", conclou. ●

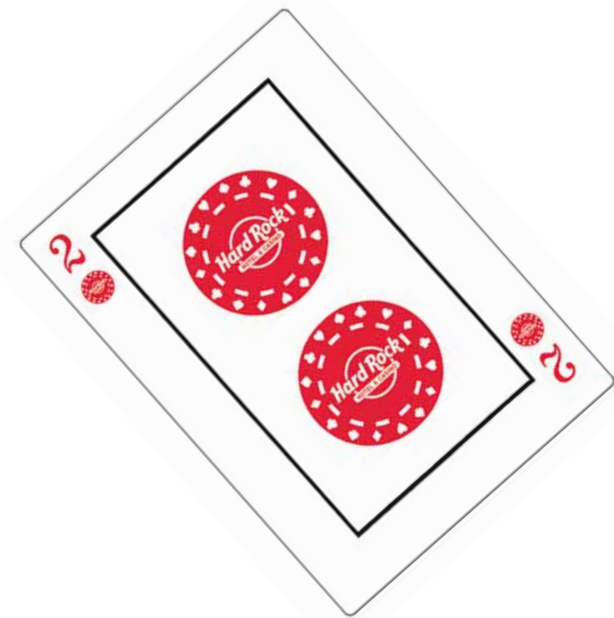
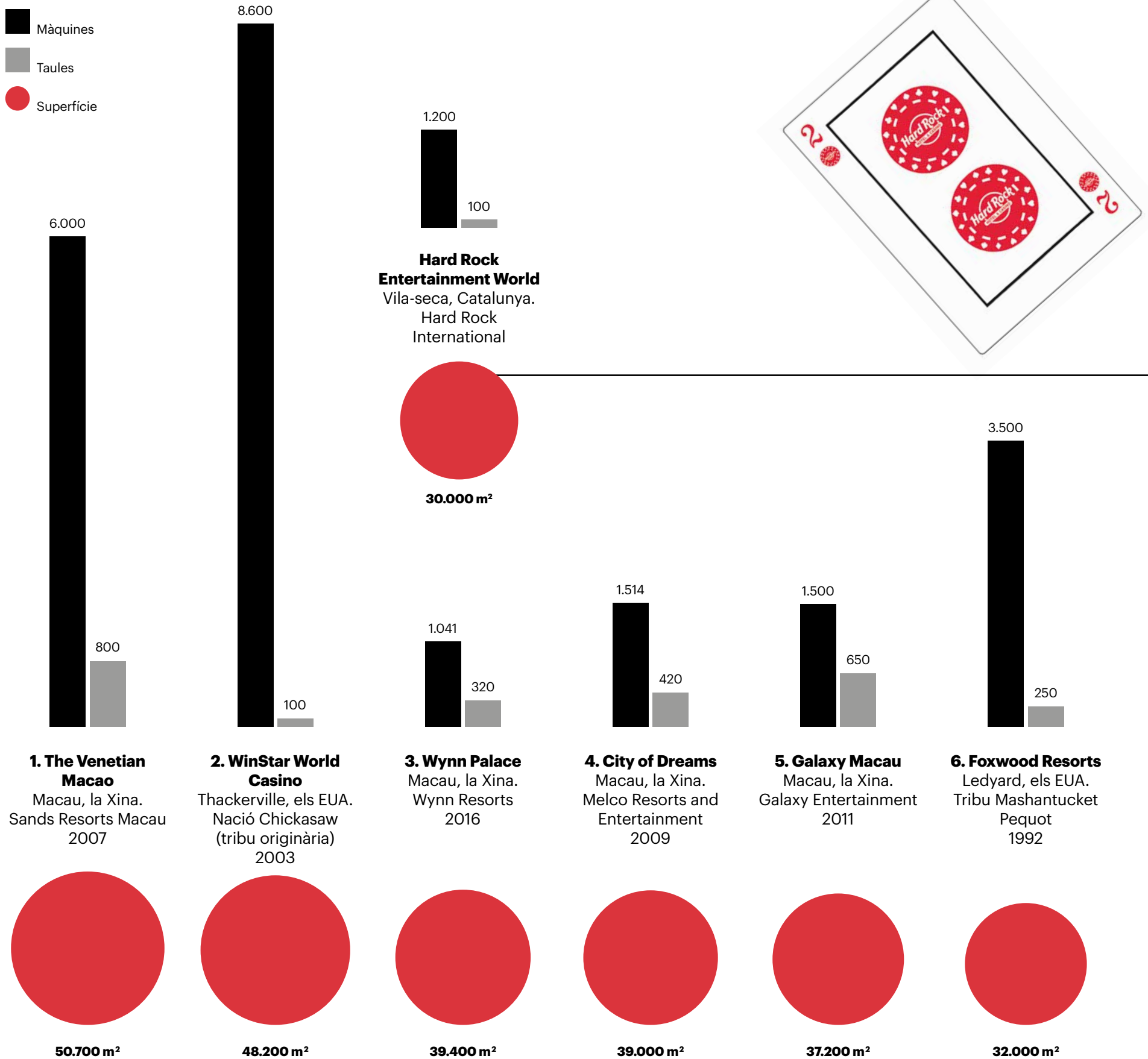

La lliga mundial del joc recreatiu

En cas que el Hard Rock del Camp es duigués a terme com està projectat, entraria en el 'top ten' mundial dels grans casinos pel que fa a superfície dedicada al joc: directament en la setena posició i la primera d'Europa, desplaçant el de Lisboa. Seria un gegant sense parangó en el mapa dels casinos dels Països Catalans, que albergaria un parc d'escurabutxaques superior a la suma de les que tenen els disset establiments d'aquesta mena operatius en l'actualitat (cinc al País Valencià, quatre a Catalunya, quatre a Catalunya Nord, tres a les Illes i un a Andorra) i quintuplicaria la superfície de tots els casinos del Principat

Adrián Crespo

Casinos amb la marca 'native'

A conseqüència de l'extermini durant el segle XIX i de l'espoli de les seves terres, les diferents tribus nadiues als EUA, confinades en reserves, van haver d'adaptar-se a una situació econòmica molt complicada. Com a via d'escapament i aprofitant-se de la sobirania limitada que el govern federal els atorgava, a partir dels anys setanta, alguns clans van començar a obrir locals de joc als seus territoris, a estats que no permetien aquest tipus d'activitat. L'any 1988, l'administració Reagan regulava el sector amb la Indian Gaming Regulatory Act. Avui, 224 de les 550 tribus reconegudes als EUA operen aquestes 350 empreses de joc, i el 68% de la població nadiua americana pertany a una tribu amb aquest tipus de negoci. D'entre totes, en destaca la tribu Seminola, a l'Estat de Florida, que es vana de ser l'única que no ha signat cap tractat de pau amb el govern de la unió. Això no els ha impedit enriquir-se amb el negoci del joc en un món globalitzat. L'any 2007 van comprar la franquícia Hard Rock, que avui està a prop d'obrir un casino a Catalunya. Segons la revista Forbes, els quatre milers de membres de la tribu es beneficien d'aquestes operacions, cada dona, home i infant de la mateixa rep dividends per valor de fins a 128.000 dòlars l'any.

Las Vegas, el monstre americà

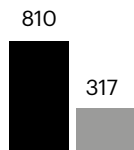
Amb 42 milions de turistes l'any 2019, 150.000 habitacions d'hotel, 3.100 taules de joc i 50.000 màquines escurabutxaques, Las Vegas ha estat sempre (fins que va ser superada per Macau) la Meca dels jocs d'atzar. La ciutat es va fundar el 1905 al bell mig del desert de Nevada i va experimentar un creixement desorbitat gràcies als diners de la màfia, fins a esdevenir la més gran urbs de Nord-amèrica, nascuda al segle XX. Si els primers establiments de joc es van crear al Downtown, la zona vella, és a l'Strip, la gran avinguda als afores de la ciutat, on s'acumulen la majoria dels macrocasinos paradigmàtics. El seu skyline canvia a un ritme frenètic, amb la demolició i construcció d'hotels i centres de convenció gairebé cada any. És per això que, malgrat que avui només un dels grans casinos del top ten global està a Nevada, aquest rànquing de superfície pot canviar amb facilitat, a la mateixa velocitat a la qual es mouen els capitals internacionals.

Lisboa, el més gran d'Europa

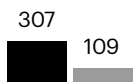
El Casino de Lisboa és, encara avui i fins que el Hard Rock de Vila-seca no assoleixi els 30.000 metres quadrats projectats, l'establiment més gran d'aquesta naturalesa a Europa. El projecte inicial de l'any 2002 preveia construir-lo al Parque Mayer, una antiga zona d'oci en decadència, però va tenir molta oposició per ser el primer casino portuguès que s'anava a construir dins d'una zona urbana, de fàcil accés per a la gent jove. Finalment, es va construir al Parque das Nações, on l'any 1998 es va celebrar l'Exposició Universal. La propietària del local recreatiu és Estoril-Sol, societat fundada pel multimilionari macauenc Stanley Ho, mort l'any 2020. Aquest empresari també era l'amo del casino d'Estoril, a divuit quilòmetres de la capital portuguesa, i de diversos establiments a Macau. El diari Expresso va destapar, l'any 2008, que el govern de Pedro Santana Lopes va modificar fraudulentament la llei del joc portuguesa perquè l'edifici del casino anés a parar a mans d'Estoril-Sol després del final de la concessió.

Macau, capital global del joc

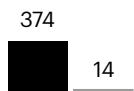
Macau va ser colònia portuguesa fins a l'any 1999, quan va esdevenir, com Hong Kong, una regió administrativa especial de la Xina sota el principi d'"un país, dos sistemes". En conseqüència, és l'únic lloc del gegant asiàtic on el joc és legal. L'any 1849, Portugal el va legalitzar, i l'any 1962 va cedir-ne el monopoli a la Sociedade de Turismo e Diversões de Macau (STDM), societat privada formada per empresaris hongkonguesos i macauencs. L'any 2002, el govern insular va posar fi al monopoli i van començar a operar empreses locals i internacionals com Wynn Resorts, Las Vegas Sands, Galaxy Entertainment Group, MGM Mirage (associada amb Pansy Ho Chiuking) i Melco PBL. L'any 2007, Macau va superar Las Vegas en facturació en el sector i avui, amb només trenta quilòmetres quadrats de superfície, molts la consideren la capital mundial del joc.

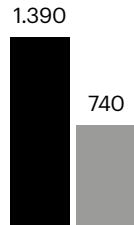
7. Wynn Macau
Macau, la Xina.
Wynn Resorts
2006

8. Ponte 16
Macau, la Xina.
SJM Investment LTD
i Macau Success LTD
2008

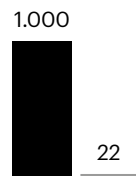
9. Rio Casino Resort
Klerksdorp, Sud-Àfrica
Peerment Global
2002

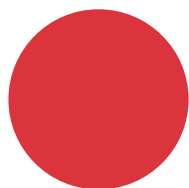
10. Sands Macau
Macau, la Xina.
Sands Resorts Macau
2004

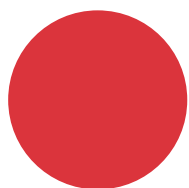
11. MGM Grand
Las Vegas, els EUA.
Vici Properties Inc.
1993

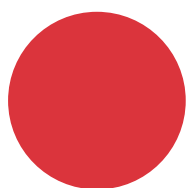
12. Casino Lisboa
Lisboa, Portugal.
Sociedade de Turismo
e Diversões de Macau
2006

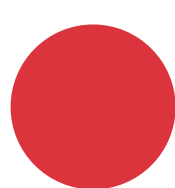
25.400 m²

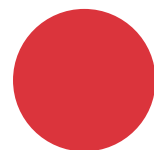
25.100 m²

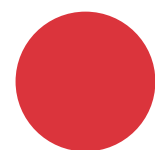
24.700 m²

21.300 m²

15.900 m²

15.300 m²

**EL GRAN
BUIT**

LÉA MURAWIEC

Léa Murawiec

il·lustradora

“Busquem constantment validació a les xarxes i això és un problema social”

Text: Clara Asín
Fotografia: Julia Molins

Léa Murawiec (1994) va guanyar el Gran Premi del Públic del Festival de la Bande Dessinée d'Angulema (Occitània) el 2022, la cita europea més important del còmic. Enguany ha publicat *El gran buit*, la seva primera obra traduïda al català (per Marta Marfany), a l'editorial Finestres. El llibre ens transporta a un món distòpic on el culte a la personalitat i el reconeixement social són vitals per a no desaparèixer. La protagonista té la mala sort que una persona molt més famosa es diu com ella, robant-li així part de la seva identitat en un món on el “gran buit” resulta ser, en certa manera, una mort social i una salvació vital.

La protagonista d'*El gran buit*, Manel Naher, és una noia que intenta viure en una societat on la presència i la identitat són claus per no morir. D'on surt el personatge?

Manel Naher és fruit de les meves pors. Viu una situació que a mi em faria pànic i que em provocaria certa angoixa. A més, no pot complir els seus somnis perquè hi ha una cosa que li ho impedeix i es troba en un moment de superació personal en què ha de sobreposar-se a les seves inseguretats per continuar vivint. He escrit una ficció on mors si la resta de les persones de la societat t'obliden.

Per començar a fer el còmic, t'has documentat prèviament sobre la sobreexposició que patim al segle XXI o et bases en un cas real? És totalment ficció, perquè, òbviament, no conec cap persona que visqui en un entorn on pots morir si ningú pensa en tu, però volia reflexionar sobre diversos temes alhora. Per exemple, què suposa tenir un nom idèntic al d'una altra persona quan necessites tenir un nom original; ser artista i tenir un nom similar a algú altre que fa art o que no t'agrada és un problema. Quan ets

artista, has de tenir un nom original. He investigat molt entorn de conceptes com, per exemple, el benestar de les societats desenvolupades. M'he preguntat fins a quin punt volem explotar la nostra identitat o la nostra marca i com ens pot afectar emocionalment.

Durant tot el relat, el concepte de presència, i la identitat d'una persona, és molt important perquè s'evidencia que si no tens presència i no crees unes marques personals sòlides, pots quedar diluïda en la massa.

Sí, m'he fet preguntes sobre què vol dir la identitat, què vol dir el que projectem cap a fora. La identitat que ens configurem està intervinguda pels altres? Crec que hi ha una pressió social dels altres cap a la configuració de la nostra identitat, així com hi ha unes expectatives i tot un espectre de la nostra personalitat que ens prenen perquè hem de complir amb el que s'espera de nosaltres. La identitat està molt vinculada amb el nostre nom. Jo m'he de defensar quan faig còmic, he de promocionar-me, però amb altres feines potser no ho has de fer. D'altra banda, he pensat molt en la identitat després de la mort, m'he plante-

jat què queda després de la nostra desaparició, quan ja no hi som i resta una imatge fora del nostre control.

Durant tot el còmic, Manel intenta no morir i ho evidencia a través de metàfores gràfiques i literàries.

He intentat treballar el dibuix a través de les emocions del meu personatge. Hi ha moments en què ella és molt dinàmica i elàstica per demostrar que vol lluitar, com el vent, contra la societat i l'encasellament, però alhora, lluita contra una fantasma que és l'altra Manel Naher, una cantant molt famosa que li ha pres el nom.

La cantant és molt més famosa que ella i això la posa en risc, perquè no tothom la identificarà pel seu nom, la confondran amb ella.

Sí, també he volgut reflectir moments en què ella té crisis d'identitat molt fortes. Tinc la sensació que a vegades quan passem per moments així de durs, ens separem del cos i perdem el sentit de la realitat i de l'equilibri. Crec que he aconseguit transmetre això amb el dibuix. L'aparença o les línies poden generar emocions i sensacions.

Aconsegueixes generar una tensió amb les lectores, perquè senten la desesperació, l'angoixa de la protagonista que intenta tenir pre-

Donar massa importància a la presència a les xarxes és un risc perquè obeeixen a uns ritmes imposats per multinacionals

sència constantment. Ara mateix es donen algunes dicotomies en la nostra societat relacionades amb la presència i la sobreexposició a xarxes socials. És bo tenir molta activitat a les xarxes o és un risc per a la identitat pròpia?

Crec que és una barreja de les dues coses, perquè tot depèn de les expectatives que posem en aquesta exposició. Donar-li massa importància a la presència en xarxes socials és un risc perquè no hem d'oblidar que aquestes plataformes obeeixen a uns ritmes marcats per multinacionals. Buscar la validació dels altres a les xarxes socials és un problema de la nostra societat. No tots i totes som iguals a l'hora de promocionar i promoure la nostra imatge i demostrar alguna cosa de nosaltres mateixos d'una manera positiva. Les xarxes t'obliguen a mostrar aquesta imatge coherent d'èxit i benestar. Si ets il·lustradora i vols mostrar la teva obra a les xarxes socials, has de fer una tasca de comunicació i, moltes vegades, no tens formació per a això o aquesta capacitat. Les xarxes socials són interessants com a lloc per mostrar el que fas, però t'adones de pressa que no generen necessàriament moltes oportunitats laborals, has de fer molta més feina per sobreviure.

El jovent pateix molts trastorns, derivats en part de la pressió de les xarxes socials, i tenen a veure amb l'addicció provocada pel

reconeixement. Creus que el teu còmic pot ajudar la gent jove?

No ho sé, perquè, realment, els joves que tenen addiccions a les xarxes socials necessiten ajuda professional. No escric només per als joves, sinó que vull parlar de la imatge que té cadascú de cadascú mateixa, el valor que atorguem a les coses i què és important en les nostres vides. Però clar, les xarxes socials estan dissenyades per ser addictives i no hi ha una bona prevenció per evitar-ho, sinó que es dona màniga ampla a les plataformes tecnològiques per fer el que vulguin. Tenim un problema en el moment que dipositem tantes expectatives i donem tant valor a les xarxes socials.

El còmic té una manera de narrar tan dinàmica que realment es transforma en una fugida cap a un escenari del tot diferent. Comencem en una ciutat, amb una geometria molt clara, amb molts estímuls, i acabem a la natura, on les línies són del tot fluides. Què volies transmetre amb el canvi d'escenari?

He volgut fer una reflexió sobre la reordenació del territori. A França, l'organització del territori és molt binària: rural o urbà. Hi ha una idea, errònia, que a les zones rurals no hi ha res i no pots fer-hi res. Precisament, volia reflexionar al voltant d'aquesta idea del menyspreu cap a les zones rurals. Alhora, també hi ha una idealització de les zones rurals i de la natura, però la gent de la ciutat no en té realment ni idea. També volia confrontar d'una manera caricaturesca la idea de la ciutat i de les zones rurals, amb una forma urbana extrema. He volgut que a la ciutat no hi hagués absolutament res de natura: en canvi, a *El gran buit* n'hi ha molta. A més, tot això ho he fet sense transicions.

Quan llegeixes la part final, a l'espai de la natura, les lectores reben una sensació de relaxament. Tenies aquest objectiu?

Sí, perquè a la ciutat no tens perspectiva, no tens horitzó ni cel. La ciutat és un espai saturat i quan arribes a les perifèries o la natura, tens marge per mirar i per entendre.

Has parlat amb arquitectes per reflectir tota aquesta idea de l'organització territorial?

No, però en conec força. Han estat reflexions fruit de la meva estada a Xangai, on pensava que mai podria sortir de la ciutat perquè era immensa. Una vegada vaig anar a veure el mar i a desenes de quilòmetres continuaves veient gratacels, em semblava que era impossible sortir de la ciutat. Aquesta sensació també la vaig tenir a Nova York. Em sentia tancada. Així que espero haver plasmat el pitjor d'aquestes dues

Tenim unes idees premeditades sobre què és bo i què és dolent en la nostra societat: on no hi ha res, sembla que tot és dolent

ciutats i haver aconseguit transmetre la idea de tancament.

Hi ha un punt d'inflexió a la història i és quan Manel li diu al llibreter, el seu cap, que no vol treballar amb ell. Per què pren aquesta decisió?

Hi havia una voluntat dramàtica en aquesta decisió, em va semblar que pagava la pena matar un personatge perquè tingués més intensitat. És dramàtic perquè ella encara pot agafar un altre camí i, com en qualsevol tragèdia, no sabrem on la portarà. Sovint es presenten solucions o portes de sortida amb diferents personatges, però Manel les rebutja perquè està massa atrapada en el seu deliri, centrada en els seus defectes.

A l'àmbit artístic, segons la teva experiència, l'interès per la teva marca és més fort que per la persona?

He reflexionat molt sobre aquesta qüestió. Quan estava a Xangai estudiava en un centre d'art con-

temporani, on hi havia moltes inauguracions, moments molt socials, banals, on actues en representació constant del teu art. Aleshores penso que la xarxa social analògica duta a l'extrem té uns perills semblants als de les xarxes digitals. Al món de l'artista hi ha una línia molt difosa entre l'interès per què fas i l'interès per la teva persona. A vegades, dins d'aquests cercles culturals, les persones mostren interès per tu només si has exposat.

Per què li vas dir el "gran buit" a la "salvació" de Manel?

La paraula *buit* en francès té connotacions negatives, tenim unes idees premeditades sobre què és bo i què és dolent a la nostra societat. On no hi ha res, tot és dolent. I no valorem la natura, on hi ha molt, però la gent, a vegades, s'avorreix.

En quines autores t'inspires per crear els teus còmics?

Llegeixo força manga. M'agrada molt Osamu Tezuka, un animador i mangaka japonès, i també tinc referents occidentals com Bérénice Motais de Narbonne o els dibuixos de Michael DeForge.

Com has viscut l'edició de l'obra en català i en castellà?

Estic molt emocionada per l'acollida que està tenint. No m'ho esperava. De fet, s'està començant a editar en més llengües i espero que en siguin moltes més. Ha estat molt divertit tot el procés de traducció de les onomatopeies, perquè n'hi ha moltes dins la història i són molt diferents en cada llengua.

El còmic ha guanyat un dels premis més importants del món, si més no, d'Europa. Com has arribat fins aquí?

He treballat molt, he fet fanzins, còmics curts i autoedicions. És genial i impressionant aconseguir aquest reconeixement amb el primer llibre més llarg. De fet, la majoria de gent pensa que és la primera obra de la meva carrera. He de dir que és molt reconfortant obtenir un premi del públic, és d'allò més emotiu. Ara mateix em trobo en un procés de creació nou d'un llibre i es publicarà d'aquí a dos anys. De moment, em sento molt feliç perquè *El gran buit* ha generat moltes expectatives.

Per acabar, ens podries fer un espòiler sobre la temàtica que has escollit per al nou repte?

Puc dir-te que encara dono voltes als mateixos conceptes que a *El gran buit*, però encara queda molta feina, així que, de moment, no puc dir res més. ●

con

La llei del 'només sí és sí' su contra les violèn

Legitimar les polítiques securitàries neoliberals

Laura Macaya Andrés

Activista antiautoritària i feminista, membre de l'associació Genera

El segrest institucional del feminisme -que ha implicat la preeminència d'estratègies basades en la reforma legislativa- ha afavorit la deriva conservadora, moralista i punitiva d'un moviment que, en part, havia mantingut una saludable desconfiança en l'Estat, entès com una estructura imprescindible per sostenir el patriarcat i el control formal i informal de les dones i persones més vulnerades.

És en aquest context que s'està portant a terme el debat entorn de la llei 10/2022, de garantia integral de la llibertat sexual. Malgrat que ha estat presentada com una llei feminista que respon a demandes històriques del moviment, això no és del tot cert, i moltes feministes l'entenen com el clar exemple d'una llei de caràcter punitiu que estableix determinades idees entorn de la violència, el seu abordatge i els seus actors principals, que legitimen les polítiques securitàries neoliberals, el control i una presència cada vegada més àmplia de l'ordre i la llei a les nostres vides. Això té diverses implicacions que no només es materialitzen en l'augment de les penes i delictes d'un dels codis penals més durs d'Europa, l'espanyol, sinó també en la configuració del que entenem per *víctima*, per *dones* i per *justícia*.

La llei reforça un marc penal ja excessivament dur, sobretot amb els delictes contra la llibertat sexual. S'ha parlat molt de les rebaixes d'anys de condemna que estava suposant l'aplicació del principi de retroactivitat de la llei, però el cert és que s'han afegit delictes, s'han augmentat penes i s'ha establert una definició de *consentiment* que amplia les conductes que poden ser considerades delictives.

Moltes persones en els marcs dels feminismes, els moviments socials i la població general, pensem que és inacceptable que s'utilitzi el feminisme per a justificar el tancament de persones en institucions de tortura. Ens sembla inacceptable per la baixa qualitat ètica de la proposta, però, principalment, perquè, com s'ha demostrat de forma reiterada, les presons i les penes associades als delictes no acaben amb aquests, ni els prevenen. De fet, no només no aborden les causes ni prevenen la violència de gènere, sinó que probablement produeixen més

violències i són ineficients per reparar i protegir les víctimes, sobretot aquelles més vulnerades i estigmatitzades, que són reiteradament desprotegides i criminalitzades quan sol·liciten ajuda als sistemes de justícia.

La desprotecció i criminalització de les dones més precaritzades i estigmatitzades té a veure amb el caràcter simbòlic de les lleis, especialment les penals. Aquestes produeixen una sèrie d'idees normatives entorn de la violència i les víctimes que modelen les subjectivitats i els sentits col·lectius de bé i mal social en benefici de la legitimació dels mateixos sistemes de coerció estatal. Els marcs del discurs de legitimació de la llei del "només sí és sí" estableixen determinades coordenades respecte a què entenem per violència de gènere com, per exemple, l'ús extensiu del concepte de *violència* o la promoció de pànics sexuals i l'alarma degut a un ús pervers de les xifres, en denominar com a *violència* qualsevol mostra de desigualtat cap a les dones. També produeix uns determinats sabers respecte a les dones essencialitzades com a víctimes, com la reiteració d'una idea de la sexualitat femenina susceptible, infantil o innocent, o la centralitat de la necessitat de seguretat en les dones, entesa com a absència d'atacs d'homes particulars. Aquestes idees no només legitimaran la intervenció de l'Estat i les seves institucions penals, sinó que afavorirà la desprotecció de les víctimes "incorrectes".

Aquesta llei, per tant, es configura a partir de les característiques reguladores més típiques de la socialdemocràcia liberal com la preeminència de la resolució penal de conflictes socials i una disposició d'ajudes econòmiques irrisòries, condicionades a categories del poder que alhora reforça el mateix discurs de la llei (*dona, víctima*). La llei del "només sí és sí" reproduïx la distribució dels poders punitius estatals característica dels sistemes de control europeus actuals, en els quals, la repressió penal va de bracet d'uns insuficients sistemes d'ajuda social condicionats i de la regulació subjectiva de la docilitat de les majories. Denominar això com la llei paradigmàtica del feminisme és un excés que no ens podem permetre els moviments revolucionaris. ●

/ PATRICIA CORNELLANA

trast

posa una millora en la lluita cives masclistes?

Evolucionar cap a una ciutadania feminista

Isabel Blas Guillén

Advocada i politòloga de la cooperativa El Rogle

La llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual s'hauria d'analitzar des de tres esferes: la partidista, la jurídica i la social. Per pensar la realitat que vivim no hauríem de discernir entre unes i altres, però sí per entendre la discussió pública en què hem derivat.

Des del punt de vista de la política de partits (que no des del que és polític), els efectes judicials de l'aprovació de la llei han estat el "pal a la roda" que esperaven els agents implicats en el joc. L'onada conservadora (no només de la dreta) ha sabut aprofitar el moment per continuar amb la seva estratègia de menyspreu dels avenços feministes. I quina millor manera de fer política reaccionària que aprofitar l'embranchada del debat penal per atacar i desprestigiar una

llei orgànica que neix amb l'impuls de les bases i alhora desacredita els caps institucionals. El missatge és polític i queda clar: per molt fort, divers i estès que sigui el crit als carrers, l'avenç social i normatiu ha de continuar subordinat als qui sempre han ostentat el poder.

Pel que fa a la tècnica jurídica, la llei ha estat una eina complexa de pair per a les persones juristes, l'acadèmia, la doctrina i qualsevol braç del poder judicial. Des de l'ala més progressista del sector, almenys, s'ha posat el focus en la famosa revisió de condemnes dels agressors i s'ha volgut resoldre des del punt de vista punible un dilema multifactorial com la violència sexual contra les dones, les nenes i els nens. Precisament, un punt que el dret penal no pot respondre per si sol.

Vet aquí el que em porta a explicar l'esfera més important, la social. Tal com s'esmenta al preàmbul de la llei, aquestes violències no són una qüestió individual sinó col·lectiva, la problemàtica de la qual provenen és estructural i està estretament relacionada amb els patrons discriminatoris arrelats culturalment. En 61 articles, cinc disposicions addicionals, una disposició transitòria única i 25 disposicions finals -la quarta d'aquestes 25 és la que reforma el Codi Penal-, la llei impulsa la resposta institucional mitjançant el foment del públic. Planteja el canvi de sistema a través de formacions en tot el personal de l'administració de justícia, mesures de prevenció i detecció com a base fonamental per erradicar-les o l'autonomia econòmica de les víctimes, entre d'altres. En definitiva, és una proposta de justícia feminista.

La interpretació de les nostres normes -sigui dins o fora dels jutjats- sempre estarà intrínsecament lligada a les nostres idees i maneres d'entendre'ns com a societat. Per tant, salvar-nos de l'augment del populisme punitiu, la dialèctica bel·licista i l'individualisme, implica evolucionar de la lògica de les condemnes cap al canvi col·lectiu de l'imaginari per aconseguir l'emancipació social. Potser, com proposa la llei, la solució passi per una transformació en ciutadania feminista. ●

pàgina oberta

Sobre morts sota custòdia i salut mental

L'índex creixent de defuncions a les presons i, particularment, de suïcidis, posa en evidència una realitat invisibilitzada i no abordada per les institucions: l'alta presència de persones amb problemes de salut mental i amb malalties greus a les presons catalanes

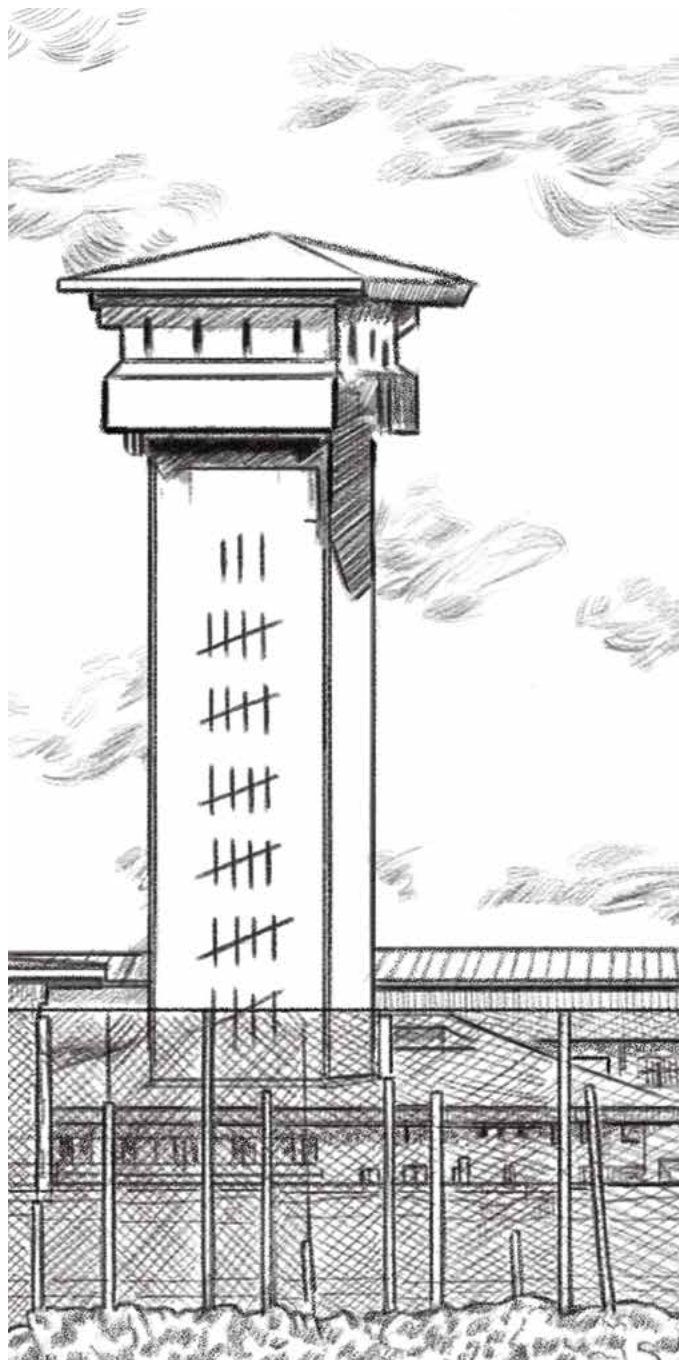
Jose Navarro

Membre d'Observa, Associació pel monitoratge del sistema penal

El febrer, el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va publicar les estadístiques de 2022 sobre presons catalanes. Entre multitud de dades, en destacava una en l'apartat concret dels descriptors sanitaris: les morts. Segons les fonts oficials, l'any passat van morir sota custòdia de l'administració penitenciària catalana un total de 39 persones, un 34% més que el 2021 (29 persones). D'aquestes 39 morts criden l'atenció les vuit per sobredosi (la xifra més alta des de 2011) i, sobretot, els catorze suïcidis, la xifra més alta mostrada a les estadístiques oficials de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV), que s'enregistren des de 2010. És clar que les presons són espais on impera la tensió i el malestar, però són també espais on la presència de persones amb problemàtiques vinculades a la salut mental és set cops superior que en el conjunt de la societat, problemàtiques que en moltes ocasions esdevenen arran d'aquest mateix clima de malestar als centres.

Segons un informe publicat el novembre per Justícia i Pau sobre la salut mental dins del sistema penitenciari català, "un dels factors expressius de la incidència de l'empresonament en la patologia mental són, precisament, els suïcidis i les autolesions, que presenten habitualment índexs superiors en l'àmbit penitenciari als de la població general (fins a deu vegades més)". Aquest mateix informe també apunta que des de l'entrada en vigor de la Instrucció 2/2021, per la qual es fa difusió del programa marc de prevenció de suïcidis als centres penitenciaris de Catalunya, han augmentat el nombre de casos d'aïllament i regressions a primer grau; accions que, paradoxalment, són completament oposades al seu l'objectiu. No ajuda gens que la resposta de l'administració penitenciària a les manifestacions d'aquests problemes (autolesions, brots psicòtics, problemes entre interns, etcètera) siga, en la majoria d'ocasions, l'aïllament, la contenció mecànica, les sancions disciplinàries i la regressió del règim de vida d'aquestes persones.

D'altra banda, mirant en perspectiva les xifres dels darrers tretze anys, cal destacar també que, de les 249

/ BALANSI

persones mortes per malalties en aquest període, només 63 s'han produït en llibertat condicional (el 25,3%), les últimes de les quals, l'any 2015. Les dades manifesten una preocupació molt menor de l'administració pública vers l'estat de salut i el dret a una mort digna de les persones sota la seua custòdia. Però, sens dubte, el que més sorprén és que el 21,93% de les morts (127) es classifiquen com a "etiologia pendent". Voltant la mirada cap a les famílies que pateixen també la presó, però des de fora, cal pregun-

tar-nos on queda el seu dret a saber les causes de la mort del seu ésser estimat i quins són els protocols que se segueixen des de l'administració per esclarir aquestes causes i així poder minimitzar el dolor de les famílies.

Una mort sota custòdia no hauria de ser investigada com una mort ordinària, menys encara quan algú mor en un règim tancat o quan ha existit un possible suïcida. El Comité Europeu per a la Prevenció de la Tortura (CPT) demana registrar les causes clíniques de les morts so-

ta custòdia i l'anàlisi de cadascuna d'aquestes per considerar quines lliçons se'n poden treure. Existeix també el *Protocol de Minnesota sobre la recerca de morts potencialment il·lícites* (2016) de l'Organització de les Nacions Unides. Aquest document, que s'aplica en alguns països, però que sembla un complet desconegut per a les administracions penitenciàries de l'Estat espanyol, contempla, entre altres aspectes, com cal procedir en l'aixecament del cadàver o a la presa de declaració de possibles testimonis, i el dret de les famílies a saber immediatament la notícia o a nomenar un metge que presencie la primera autòpsia o sol·licitar-ne una segona.

Malgrat que l'alta presència de persones amb problemes de salut mental i amb malalties greus a les presons siga un fenomen complex que sobrepasa l'àmbit propi de l'execució penal, el que aquí s'ha exposat deixa entreveure una manca de valors i accions en estats autodenominats "democràtics". Mentre les administracions penitenciàries i els tribunals no opten per mesures com les suspensions de condemna per malaltia mental i la derivació d'aquestes persones als recursos socio-sanitaris externs al sistema penitenciari; mentre continue morint gent amb patiments greus i incurables sota custòdia, i mentre continuen havent-hi morts sota custòdia sense esclarir, no podrem afirmar que al nostre sistema penal es respecten per complet els drets humans. ●

Cal optar per suspendre les condemnes en casos de malaltia mental i la derivació a serveis sanitaris externs

Teixir xarxa contra el masclisme del capital

La Xarxa de Feministes Anticapitalistes dels Països Catalans ha celebrat fins ara dues trobades a Can Sanpere (Premià de Mar), en 2021 i 2022 / RAQUEL FONTANAL

Assemblees no-mixtes de diversos llocs dels Països Catalans inscrites dins del moviment feminista uneixen esforços en un espai de coordinació d'experiències, accions i debats

Susanna Ligeró

“**O**rganitzades per a fer front al sistema patriarcal i capitalista que ens explota com a dones treballadores”. Així van presentar-se el 15 de febrer en una roda de premsa a Barcelona la Xarxa de Feministes Anticapitalistes dels Països Catalans. La xarxa es gesta des de l'any 2020 com un espai de trobada i de suport mutu de col·lectius feministes d'arreu del territori, i la conformen vora trenta espais d'activisme de base de distints punts de Catalunya i el País Valencià. El seu objectiu: la cerca d'estratègies comunes per a conferir força i visibilitat al feminisme anticapitalista.

Mitjançant trobades tant virtuals com presencials, formacions i accions coordinades, la xarxa no ha deixat de créixer i enriquir-se com a espai d'unió, formació i suport dels feminismes. Segons Anna Sala, del col·lectiu Hora Bruixa de Sant Cugat (el Vallès Occidental), la xarxa “ens permet compartir coneixements i distints punts de vista, així com abordar debats històrics dins del moviment, o plantejar quina anàlisi fem del context actual des del vessant anticapitalista”. Sala també destaca la “maduresa política” que ha aportat al seu propi col·lectiu formar-ne part, “perquè ens ha obert la mirada més enllà del nostre entorn immediat”. Hi està d'acord Elisabeth Sánchez Legaz,

membre de Cau de Llunes, espai fundat en 2007 a Tarragona: “Com a col·lectiu feminista tendim a particularitzar molt la lluita, cosa que està bé, però tenir una visió més àmplia també et fa veure quines eines col·lectives poden funcionar a gran escala”. Helena, militant de Subversives de Castelló (la Plana Alta) que ha preferit que utilitzem un pseudònim per motius antirepressius, afegeix que “posar en comú visions, discursos i també mecanismes interns quant a militància ens nodreix i fa possible que continuem endavant i, sobretot, que ho fem sense sentir-nos soles”.

Un cop l'any, tant el 2021 com el 2022, la xarxa ha aconseguit reunir desenes d'activistes feministes en »

Un dels debats de la segona trobada de la xarxa, en octubre de 2022 a Can Sanpere / RAQUEL FONTANAL

» un cap de setmana de ponències, debats i tallers, celebrats a Can Sanpere, centre okupat a Premià de Mar (el Maresme). Aquestes trobades internes de formació i debat han tingut per objectiu no només dotar de contingut el discurs polític del feminisme anticapitalista, sinó també oferir eines útils per a la militància, com ara destreses comunicatives, estratègies per a la facilitació de debats o gestió d'agressions o d'abusos de poder. “Les jornades ens han aportat als col·lectius moltíssimes qüestions pràctiques, com ara traduir un discurs polític a una campanya de comunicació, que moltes vegades són les que més necessitem”, explica Mireia Biosca Ordaz, membre de l'Assemblea Feminista de València.

Des dels col·lectius implicats comparteixen que dur a terme les trobades comporta un gran esforç, en qüestions de logística (a ambdues hi han acudit feministes provinents de diversos punts de Catalunya i del País Valencià), així com de treball polític. Tanmateix, diverses veus en destaquen la importància a l'hora d'assentar la xarxa com a estructura vertebradora del feminisme als

Països Catalans. “Des d’Hora Bruixa, feia temps que havíem detectat la necessitat d’anar més enllà de l’àmbit local a l’hora de treballar el feminisme –explica Anna Sala–, i la primera trobada, per a mi, simbolitza un abans i un després en la formalització de la xarxa. És aquí quan veiem clarament que hi ha molta feina per fer i alhora que n’estem fent molta, que hi ha un moviment feminista anticapitalista del qual formem part i que estem construint entre totes arreu del territori”. Les trobades també han re-

forçat els lligams informals entre les implicades, un factor ben valuós per a la lluita en comú. “La coneixença no només entre col·lectius sinó entre les persones és el que enforteix les aliances, més enllà de l’aspecte purament militant. Ens nodrim d’altres experiències i motivacions i fem real allò

que diem que el que és personal és polític. Això és, de fet, un tret diferencial del feminisme”, afirma Elisabeth Sánchez Legaz.

Teixir la xarxa

La trajectòria recent del feminisme anticapitalista ve marcada per les vagues feministes dels anys anteriors,

que culminaven un procés de col·laboració entre territoris engegat anys abans. La Vaga de Totes del 19 de maig de 2015 va suposar un primer assaig no només de la redefinició del concepte de *vaga* pels feminismes (on, a l’aturada del treball productiu, s’hi afegeix la del reproductiu), sinó de la possibilitat de vertebrar accions i discursos conjunts més enllà de l’àmbit local o provincial. El camí cap a les vagues de 2018 i de 2019 reforçaria aquests vincles entre territoris, que dotarien les mobilitzacions d’un èxit de seguiment inesperat a tot l’Estat espanyol. Als Països Catalans, arribat el 2020, els vincles establerts donarien lloc a una reunió celebrada a principis d’any a Reus (el Baix Camp), on van acudir diferents col·lectius de Catalunya, el País Valencià i Catalunya Nord i es van acordar uns mínims estratègics de cara al 8 de març d’aquell 2020. Malgrat la pandèmia de la covid-19 que esclataria poc després, la voluntat de reforçar aquesta aliança territorial va sobreposar-se a les dificultats imposades per la crisi socio sanitària.

En l’últim trimestre de 2020 es van reprendre les reunions, irremeiable-

ment en format virtual, per orquestrar una acció conjunta per al 25 de novembre, Dia Internacional per a l’Eliminació de la Violència contra les Dones. Col·lectius diversos que participen en la xarxa van escenificar una performance protagonitzada per sàbates roges, concebuda per l’artista mexicana Elina Chauvet, a les respectives ciutats i pobles, per a fer memòria de les assassinades pel patriarcat. Mireia Biosca Ordaz recalca l’impacte visual i simbòlic que va tenir aquella primera acció coordinada i del vídeo

que va difondre’s després, que recollia com s’havia plasmat la performance a cada indret. “Hi vam poder veure la vertebració de la xarxa que havíem construït i que per fi aterràvem”.

Tot plegat, la xarxa ha suposat un element revigoritzant tant per als col·lectius més consolidats com per a

projectes més nous dins del feminisme autònom anticapitalista. Aquest treball comú és de gran ajuda per a espais més menuts, que necessiten esforçar-se el doble per a fer-se sentir als seus entorns. Rut Rebollo Morales, membre de Magranes, un col·lectiu arrelat a Xàtiva (la Costera), ho exemplifica així: “Som poques

“Les jornades ens aporten qüestions pràctiques com traduir un discurs en campanya de comunicació”, explica Mireia Biosca Ordaz

Per Elisabeth Sánchez Legaz, “la coneixença entre persones, més enllà de l’aspecte militant, també enforteix aliances”

En cadascuna de les dues trobades que fins ara ha celebrat la xarxa a Can Sampere hi han acudit més d'un centenar d'activistes / RAQUEL FONTANAL

a la nostra zona i fa temps que estem concentrant gairebé tots els esforços a tractar de teixir xarxa feminista ací, a les comarques centrals, i això no ens deixa espai per a molt més. El fet que la xarxa ens aporte recursos gràfics o formacions de cara al 25N o al 8M, per exemple, ens resulta de gran ajuda, perquè són la nostra base per a aprofundir-hi més i treballar com ho duem al nostre àmbit. Això ens ha ajudat a créixer molt”.

8M 2023, nova vaga, nou context
En la presentació del 15 de febrer al carrer de l'Om de Barcelona es va fer pública la convocatòria de vaga general feminista per al 8 de març de 2023. En l'anunci es denunciava “la precarització

de la situació de dones i persones amb identitats dissidents, la pujada de preus i l'auge de la violència masclista i LGTBIQA-fòbica i de l'extrema dreta”. La situació actual, però, és ben distinta de la de les vagues de 2018 i de 2019, amb la contraposició al feminisme anticapitalista d'un feminisme identitari de perfil conservador.

D'una banda, també es va incidir en la necessitat de traslladar el seu discurs del pla teòric al real, tal com assenyala Anna Sala: “Cal aterrar tots els debats que tenim de forma

abstracta per a no estancar-nos i quedar-nos en un entorn residual. El feminisme és una proposta política que pot transformar-ho

tot i ens ha de servir per a anar més enllà de nosaltres mateixes i arribar a la societat general”. Per la seua banda, Elisabeth Sánchez Legaz puntualitza els entrebancs més immediats que impedeixen assolir la “utopia” feminista: el feixisme i, per descomptat, els feminicidis.

“Aquesta violència patriarcal més dura és la que moltes vegades

ens marca l'agenda. I no voldríem que fos així, però és una realitat, i hem de continuar posant mitjans per a canviar-la”, remarca.

Com a reptes de la xarxa, gairebé totes les veus coincideixen a assenyalar la necessitat d'incorporar-hi més col·lectius, sobretot de punts del territori com el sud del País Valencià, Catalunya Nord o les Illes. “Ja és una fita, existir com a xarxa” -assenyala Míriam Valdepérez Cid, de Cau de Llunes-, però ens convé ser un cos fort i continuar elaborant tant coneixement teòric com pràctic, per a construir alternatives al sistema actual, que és opressiu i violent i no encaixa amb les nostres necessitats vitals”.

“Cal aterrar tots els debats que tenim de forma abstracta per a no estancar-nos i quedar-nos en un entorn residual”, creu Anna Sala

Assegurem compromís
www.arc.coop

COOPERATIVA AUTOGESTIONÀRIA
www.lacutatinvisible.coop
ATREVEIX-TE A IMAGINAR-LA

una altra economia és necessària
una altra forma d'estalviar ja és possible

coop57
serveis financers ètics i solidaris
www.coop57.coop

La Directa utilitza els serveis de

foli verd
gràfiques

C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

DEIXA'T MIRAR
ANUNCIA'T A LA DIRECTA!
publicitat@directa.cat

El poble maputxe, una lluita que dura mig mil·lenni

El conflicte a Wallmapu posa sobre la taula demandes com la restitució de terres ancestrals que han estat privatitzades, l'autogovern o la representació política, econòmica i territorial

Aina Sanllehí Galera
Octavi Alfonso Rojas Ortega

Fets mediàtics com la crema de camions forestals o els homicidis -com el cas de l'assassinat de la família terratinent Luchsinger-Mackay- han sacsejat i estigmatitzat Wallmapu, el territori històricament habitat pel poble maputxe que avui comprèn part dels territoris de Xile i l'Argentina. Un esclat de violència revifat l'any 1997 que responia a una llarga reivindicació no resolta de la comunitat indígena més extensa de la república xilena, que avui agrupa aproximadament 1,8 milions de persones. Un col·lectiu completament heterogeni que viu en conflicte, des de fa més de 500 anys, primer amb l'Estat espanyol i després amb el Xilè.

Durant segles, el poble maputxe va fer front a la invasió del territori per part de l'exèrcit espanyol, fins al 1589, quan el poble indígena va marcar les fronteres en el que es coneix com el "Desastre de Curalaba" o la "Victòria de Curalaba", segons qui narra la batalla que va enfrontar les guerreres maputxes amb les tropes espanyoles. No va ser fins a la independència de la República de Xile que es va iniciar un nou projecte d'invasió, mal anomenat "pacificació de l'Araucania" i que va fer caure, el 1883, l'últim bastió de resistència indígena. Amb ell conclou la invasió del seu territori i l'aïllament de la seva població en reduccions i reserves.

Anys més tard, amb l'arribada del govern del Front Popular de Salvador Allende, el 1970, s'aprovà la reforma agrària i la llei reguladora de l'estatus i desenvolupament indígena, que van permetre la recuperació de territoris i recursos ancestrals. Nogensmenys, el cop d'estat de 1973 del general Pinochet significà la negació de la seva identitat i la privatització dels territoris fins aleshores reconeguts per mitjà de reserves.

En aquest procés, tal com relata Domingo Namuncura, exdirector de la Corporació Nacional de Desenvolupament Indígena (CONADI), famílies maputxes, "ofegades per la pobresa, van vendre

els seus terrenys a preus ridículs per poder sobreviure. Així és com bona part de les terres ancestrals van ser usurpades per empreses forestals que s'enriqueixen basant-se en la discriminació i exclusió de la població indígena".

Tornada la democràcia, l'Estat xilè intentà donar reconeixement als diferents pobles originaris a partir dels Acords de Nueva Imperial, que van comportar l'aprovació d'una nova llei indígena el 1993. També es va crear un fons per dotar de mitjans econòmics la recuperació de terres i es va fundar la CONADI.

Empreses beneficiades per la usurpació

Tot i això, el procés d'alienació ja havia estat, en gran part, culminat per la dictadura i les seves conseqüències es viuen encara avui, tal com relata Namuncura: "Els nous propietaris de les terres

---

L'amenaça empresarial, sumada a les promeses incomplertes per l'Estat, han contribuït a trencar la confiança de la comunitat cap a les institucions xilenes

Les comunitats maputxe d'Araucania en una manifestació el juliol 2020 per demanar la llibertat d'activistes empresonades / JULIO PARRA

indígenes s'enriqueixen matant els arbres originaris i semblant arbres de curta durada, com els pins, que talen i exporten a països tercers com els Estats Units o el Japó. A més, consumeixen l'aigua subterrània de la zona, produeixen sequeres greus i deixen sense aigua els horts del territori". Com a conseqüència, aquest estiu, Xile ha viscut alguns dels pitjors incendis de la seva història contemporània, principalment a zones dedicades al monocultiu. Són qüestions directament relacionades amb l'empobriment del poble maputxe, que el sector empresarial insisteix a atribuir a la seva "manca de visió de negoci".

L'amenaça empresarial, sumada a les promeses incomplertes per l'Estat, ha contribuït a trencar la confiança de la comunitat cap a les institucions xilenes i ha donat lloc a reivindicacions violentes que, malgrat l'aversion que han generat cap al poble maputxe, "són el que ha aconseguit visibilitzar tant nacionalment com internacionalment la nostra causa". Ho apunta Manuel Curio, portaveu comunitari maputxe, qui afegeix: "Reclamem els nostres drets amb accions com la crema de camions i no amb accions contra la vida humana, sinó contra la vida material. És una resposta que suposa el 10% de la violència que l'Estat xilè utilitza en contra de nosaltres".

Les protestes del poble maputxe compten amb gran repercussió mediàtica i fort ressò des dels mitjans de comunicació xilens, amb titulars que deixen entreveure el pes de l'empresa privada a l'Estat xilè, interessada a mantenir les condicions legals que permeten sostenir la situació de la qual gaudeixen les seves inversores, amb un llenguatge sensacionalista i poc imparcial, segons va establir la comissió xilena de drets humans el 2022.

Tanmateix, "no es pot parlar d'un conflicte únic o d'un grup maputxe homogeni", assenyala Andrés Gómez Lobo, antic ministre de transports i telecomunicacions i membre de Partit per la Democràcia, part de l'actual coalició de govern.

Les demandes històriques que es van iniciar amb força a finals de l'any 1997 revifen el 2018 per l'assassinat d'un jove maputxe activista, Camilo Catrillanca

Gómez Lobo considera que els partidaris de la violència són "una minoria", tenint en compte que només un 17% del poble maputxe resident a la zona tradicional no se sent xilè i un 37% estaria a favor de l'ús de mitjans violents per assolir els seus objectius, segons el Centre d'Estudis Públics.

Per contra, el portaveu comunitari maputxe Manuel Curio recalca que: "La societat que ens mira des de fora ens pot veure com un grup diferent, però som un mateix grup que busca la independència del nostre territori que es va perdre fa 140 anys".

Una nova Constitució com a resposta

Les demandes històriques que van iniciar amb força a finals de l'any 1997 revifen el 2018 per

l'assassinat d'un jove maputxe activista, Camilo Catrillanca, a mans d'un carabiner, el cos policial xilè i, l'any següent, el 2019, amb les mobilitzacions que van sacsejar el país andí.

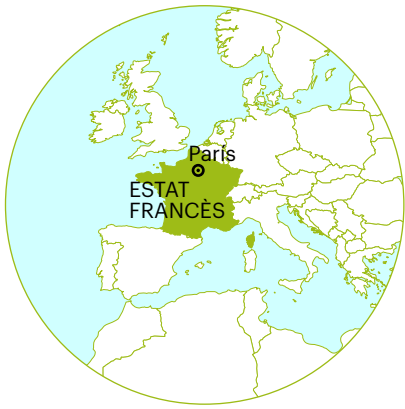
Les protestes massives exigien canvis socials que afavorissin la classe treballadora i van prendre com a un dels focus principals la demanda indígena. Com a resposta, es va posar en marxa la maquinària per redactar una nova Constitució, que substituïria la vigent -establerta per Pinochet-, de redacció assembleària i amb reserva de participació dels pobles originaris.

El 2022 es va rebutjar amb un 61% dels vots en contra, amb una àmplia negativa, també, als territoris maputxes com l'Araucania. Així, Xile, juntament amb l'Uruguai, són els darrers països de l'Amèrica del Sud que no reconeixen l'existència de pobles indígenes en les seves constitucions.

El seu contingut hauria comportat un gran canvi referent a l'estatus jurídic del poble maputxe: establia la plurinacionalitat i la interculturalitat de l'Estat; dotava els pobles indígenes de mitjans d'autogovern i de mecanismes legals propis i mitjans de preservació de la cultura indígena, com la recuperació de terres i el control dels recursos naturals del Wallmapu xilè. Per tant, hagués permès configurar les bases per donar resposta a les demandes de la part més reivindicativa del poble maputxe. El resultat del plebiscit, però, va deixar en evidència la manca de connexió entre els mitjans democràtics xilens i les necessitats dels pobles indígenes.

Ara s'obre un nou capítol, encarat a la redacció d'una nova Constitució, certament menys participativa i que, ben segur, no suposarà un canvi com el que hagués provocat un resultat positiu al plebiscit. Així doncs, dependrà de la capacitat i voluntat del poble xilè, la possibilitat de fer front, per fi, a una injustícia secular que 500 anys després, continua tacant la història de la República de Xile. ●

Passar a l'acció per "salvar la terra"

La Xarxa d'Aixecaments de la Terra aplega grups d'arreu de la geografia francesa que, mitjançant grans marxes i ocupacions, intenten aturar projectes urbanístics i agroindustrials

Stephane Teixo

El 17 d'octubre, milers de persones van desatendre les prohibicions que s'havien imposat i es van manifestar contra una de les megabasses que s'estan construint a Sainte-Soline, un municipi situat a l'oest de l'Estat francès. Protestaven contra aquestes infraestructures agràries, unes construccions molt polèmiques de vuit hectàrees de superfície de mitjana que acumulen l'aigua dels aqüífers per regar els camps de blat de moro de l'agroindústria, en una regió que l'estiu passat va viure restriccions de consum a conseqüència de la sequera. Dividides en tres columnes, les manifestants van desbordar el cordó policial de més de 1.200 antiavalots i una part va aconseguir envair les obres. L'endemà, centenars de persones van tallar les canonades i van desmuntar tota una part del sistema de regadiu. L'episodi a Sainte-Soline és un exemple de com, a l'Estat francès, una lluita local de defensa del territori s'ha convertit en un nou símbol de la resistència a la destrucció del planeta.

A l'Hexàgon, com a la majoria dels països de la UE, tots els estudis destaquen que l'emergència climàtica és una de les principals preocupacions de la ciutadania i encara més del segment de la població més jove. Actualment, està sorgint una generació que combina ecologia i anticapitalisme i concep una nova forma de relacionar-se amb el món. Des de fa uns anys, gran varietat d'editorials, pòdcasts, diaris i revistes afinen aquesta visió crítica i difonen nous elements de comprensió de l'entorn. Gràcies a textos com els de Philippe Descola, Nastassja Martin o Bruno Latour, per exemple, es percep un trencament sensible. Però, malgrat que mai no s'ha estat col·lectivament tan ben informades, la sensació d'imptència és ben present.

Com demostra la batalla de Sainte-Soline, el territori francès està esquitxat d'una miriada d'associacions, agrupacions de ciutadania vigilants, grups de militància naturalista, de pagesia rebel agrupada -sobretot al voltant de la Confédération

Paysanne (Confederació Pagesa)-, de persones amants del bosc, del riu, dels turons que tenen a prop... L'ecologia es desenvolupa al voltant de pràctiques múltiples, entre iniciatives d'habitatge comunitari, tallers col·lectius, autoconstrucció ecològica, reapropiació del *savoir-faire* i fuga massiva dels grans nuclis urbans cap a les zones rurals.

La irrupció emblemàtica de les ZAD

A partir de la dècada de 1960, l'Estat francès va preveure la construcció d'un enorme aeroport a Notre-Dame-des-Landes, a la Bretanya, prop de la ciutat de Nantes. Les parcel·les afectades es van qualificar de "zona de desenvolupament diferit" (ZAD). El projecte va veure de seguida la formació d'un fort moviment d'oposició local, principalment des del món agrícola. En una situació comparable a l'ampliació de l'aeroport de Barcelona, després de diversos plans abandonats, el projecte es va tornar a convertir en una prioritat per a l'Estat a l'inici dels anys 2000 i el moviment que s'hi oposava es va reprendre amb vigor renovat. L'any 2009, arran d'una crida a mobilitzar-se pel territori afectat, es van okupar les primeres cases, es van construir les primeres barraques i es van tornar a cultivar terres de forma col·lectiva. Al ritme de les estacions de l'any, es construïen estructures materials com a estratègies per al moviment crític i s'hi va establir una àrea autònoma de diversos centenars d'hectàrees. En resposta, l'Estat va posar en marxa una gran ofensiva la tardor de l'any 2012 amb 2.000 gendarmes mobilitzats per expulsar el que d'aleshores ençà seria rebatejat pel moviment com una "zona a defensar" (ZAD). Davant d'una resistència tenaç, les forces de l'ordre no se'n van sortir i les autoritats van decidir abandonar l'àrea a principis de 2013.

L'experiència de la ZAD va tenir gran ressò en els anys següents. Arreu del territori francès es van ocupar terres per frenar projectes amb impacte ambiental. A les ciutats, contra plans urbanístics com a Dijon o Besançon; a les muntanyes, com a

La Clusaz, als Alps, per aturar la construcció de dipòsits d'aigua per produir neu artificial; als boscos, com el de Roybon (Isere), contra un projecte de parc d'atraccions... L'oposició arrela i les màquines s'aturen. Amb una combinació semblant d'estratègies jurídiques imaginatives i resistència radical, tots aquests projectes han acabat per abandonar-se. Aquestes victòries, entre d'altres, obren noves perspectives i alimenten l'imaginari de les lluites ambientals en curs.

Cap a un aixecament de la terra?

En un context de lluites locals en ebullició -des de les armilles grogues fins a la joventut pel clima-, la Xarxa d'Aixecaments de la Terra (*les soulèvements de la terre*, en francès) pren posicions. Es tracta d'una crida a prendre mesures per "acabar amb l'estrall climàtic, ajuntar-se per sortir de la impotència, per (re)posar les mans a la terra i, col·lectivament, intentar recuperar el control del nostre futur", tal com afirmava el manifest fet públic el maig de 2021, amb suport de centenars de sindicats, cooperatives, explotacions agrícoles i entitats de tota mena.

En els últims anys, a l'oest del país, la lluita contra els grans dipòsits d'aigua construïts pel lobby agroindustrial ha esdevingut un front d'acció emblemàtic

Moments de les protestes el 30 d'octubre a Sainte-Soline contra la megabassa / DIJONCTER INFO

Fer front a l'artificialització i la destrucció de les terres és un dels principals eixos estratègics de la plataforma. En aquesta línia, la xarxa va participar en accions d'ocupació massiva i sabotatge de les fàbriques Lafarge, principal productor de ciment del país i una de les indústries més contaminants. El juny de 2021 es va organitzar un cap de setmana contra Monsanto a Lió, on té la seva seu l'empresa. Gairebé 400 persones van intentar ocupar per sorpresa una fàbrica de fertilitzants químics. Tot i la presència policial i els enfrontaments, van aconseguir aturar temporalment la producció. A l'agost, mentre es reunia la coordinació nacional, es van organitzar unes collites sense permís a les vinyes propietat de Bernard Arnaud, titular de la fortuna més gran de l'Estat francès, per denunciar l'acaparament de terres. I així, cada dos o tres mesos, apareix una convocatòria d'abast estatal per donar suport a lluites locals i intentar ajuntar forces.

“Bassines, non merci”

En els últims anys, a l'oest del país, la lluita contra els grans dipòsits d'aigua (*mega-bassines*) construïts pel lobby agroindustrial ha esdevingut un front d'acció emblemàtic d'aquestes noves formes de mobilització. Les basses de rec s'omplen amb el bombeig d'aigua de les capes freàtiques durant l'hivern per regar els cultius de blat de moro i alimentar la ramaderia

El cas de Sainte-Soline és un exemple de com una lluita local de defensa del territori s'ha convertit en un nou símbol nacional de la resistència a la destrucció del planeta

intensiva, un fet que accentua la sequera i socava l'equilibri precari de zones humides riques en biodiversitat, com per exemple a les maresmes del Poitou. Com s'explicava a l'inici del reportatge, la primera mobilització amb suport de grups d'aixecament de la terra va reunir diversos milers de persones que van ocupar el lloc destinat a l'embassament i van “desarmar” la maquinària de construcció i les bombes. Més enllà de l'acció concreta, la potència d'aquestes actuacions rau en la capacitat per generar un debat públic sobre l'ús de l'aigua com a bé comú. Ecologistes, pagesia i hidròlegs denuncien el model productiu agrícola dominant i intenten difondre perspectives de pràctica agroecològiques més respectuoses amb l'entorn. La batalla de l'aigua s'ha convertit així en un tema explosiu per al govern francès.

Davant d'aquestes mobilitzacions, l'executiu d'Emmanuel Macron juga la carta repressiva. El ministre de l'Interior, Gérald Darmanin, va arribar a qualificar aquestes protestes d'“ecoterrorisme”. La repressió s'ha traduït ja en condemnes severes i en el desplegament de diversos dispositius de vigilància (càmeres i GPS) en llocs emblemàtics del moviment i fins i tot en alguns vehicles d'activistes. Lluny de desinflar-se, la lluita continua, ara marcada per una crida internacional que ha de convergir el pròxim 25 de març en una nova concentració a Sainte-Soline. ●

CORREU+OFICINA GRATUÏT
SomNúvol
 .coop

♥ Tecnoètic   ♥ Cooperatiu
 ⚙ Programari lliure

▶ Gratuït: correu+oficina tast
 ▶ 4€/mes: correu1Gb+oficina10Gb
 ▶ 35€/mes: oficina multiusuari + 3 correus

Collectiu Ronda
 Defensem tots els teus drets
 www.cronda.coop
 T. 932682199

AQUEST ESTIU, CAMPEM ARREU!

Servei Civil Internacional
 www.sci.cat.org

En comú, fem camí
 Fes-te'n sòcia per 50€ a l'any

LA REPARTIDORA

Llibreria associativa · Espai Editorial · Pensament crític

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8, Benimaçlet (València)   larepartidora.org

Un grup d'infants
a l'Escola
del Bosc de
Barcelona, al
començament
del segle XX
/ ARXIU

M

és enllà dels seus indubtables valors creatius, els 44 contes il·lustrats que conformen el llibre *Parlen els menuts. Contes escrits pels infants de l'Escola del Mar de Barcelona* (1933-1936), publicat per l'Ajuntament de Barcelona (2022), ens interroguen sobre el sentit que hem donat a l'art infantil a la nostra història recent. Aquesta publicació és la mostra fefaent que, tot i la seva transversalitat, l'art fet per infants depèn de la sociologia, la cultura o la política per legitimar-se com a acte creatiu.

Avui, l'art infantil troba aixopluc en els entorns familiars i educatius i, emparat per la pedagogia, se'l contempla només com a part de la formació i el desenvolupament dels infants. Però no sempre ha estat així. Gairebé des dels seus orígens, les avantguardes artístiques van entendre la creativitat dels infants com l'impuls d'expressió més pur dels possibles.

I és que el concepte d'*art infantil* no va ser, lògicament, tant una descoberta com una presa de consciència de quelcom ja existent. Va ser, concretament, el resultat directe de la nova concepció de la infantesa sorgida al segle XIX, que la contemplava com un període vital amb les seves pròpies necessitats i característiques. Una concepció inevitablement acompanyada d'un nou interès en la psicologia i conducta dels infants i que, a les acaballes del segle, va desembocar en moviments de renovació pedagògica de diversos signes. Van sorgir llavors algunes primeres publicacions sobre l'art infantil impulsades per l'interès científic sobre el desenvolupament psicològic i biològic.

El segle de la infància

La comprensió purament artística d'aquest fenomen encara va haver d'esperar una mica, de la mà dels moviments d'avant-

guarda creativa de les primeres dècades del segle XX, quan l'esmentat impuls psicopedagògic va motivar diferents iniciatives a favor d'una formació artística i de les primeres exposicions públiques d'art fet per infants. Aquests vincles entre moviments pedagògics i artístics es van donar a molts llocs del món i també, en certa manera, aquí.

Tot i que les tensions socials, econòmiques i polítiques dels anys vint i trenta no van permetre el desenvolupament d'aquests vincles com a altres països, abans, durant les primeres dècades del segle XX, tant Barcelona com Madrid havien esdevingut capitals de la renovació educativa i artística. Una renovació que va comptar amb els mètodes pedagògics de Maria Montessori, Ovide Decroly, John Dewey o Célestin Freinet entre les seves bases teòriques fonamentals, que es van sumar a altres corrents educatius prèviament arrelats a Catalunya.

Exemples d'aquesta tendència en serien l'Escola Moderna, fundada el 1901 per Francesc Ferrer i Guàrdia, que va bastir ponts entre infantesa i art a través de disciplines com el dibuix o, sobretot, l'arquitectura, emprada per planificar entorns formatius a l'aire lliure i amb llum natural; les escoles a l'aire lliure -com l'Escola del Bosc, l'Escola del Mar i l'Escola Parc del Guinardó, totes a Barcelona-, o el programa d'escolarització pública impulsat el 1917 per l'artista i pedagog Manuel Ainaud des de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Tots aquests espais van ser part d'aquest moviment conegut a Catalunya com l'Escola Nova, que va situar l'expressió artística dels infants al bell mig del seu procés formatiu, la qual cosa va ser defensada aferrissadament des de les files artístiques per noms com el de l'escultor Àngel Ferrant.

Natural de Madrid, però establert a Barcelona, Ferrant va defensar en els seus escrits l'art infantil com un espai d'autoco-

Les beceroles de la creativitat

Les expressions artístiques produïdes per infants han estat reivindicades des de la psicopedagogia renovadora com a vies d'autoformació i per les avantguardes com a mostres d'art pur

Eduardo Martínez Gómez

neixement on nens i nenes poguessin desenvolupar la seva creativitat sense interferències adultes. També la instauració d'un pla estatal d'ensenyament artístic per infants que va aixecar una considerable polseguera pel seu grau de radicalitat, en una època en la qual l'accés a l'educació dels sectors més desafavorits de la societat era al centre d'un encès debat. Popularment anomenat "pla Ferrant", aquest "*Diseño de una configuración escolar*" (article publicat el 1931 al primer número de *Arte*, la revista de la Societat d'Artistes Ibèrics) defensava un aprenentatge artístic basat en el principi de la llibertat d'expressió i que formés part d'una formació no autoritària. Així, Ferrant es va alinear amb els estudiants de la Llotja de Barcelona que protestaven per demandar una renovació pedagògica anunciada des del 1917.

Més tard, el 1931, l'Associació d'Estudiants de la Llotja va fer seu el text de l'escultor traduint-lo i publicant-lo. Les proclames dels estudiants no es van traduir en la seva aplicació pràctica, però la popularitat del text de Ferrant va fer d'altaveu per a les noves formes d'entendre la formació artística, assentant les bases d'alguns dels seus escrits posteriors sobre el dibuix infantil, així com del seu mètode pedagògic. El seu interès va motivar que l'any 1935, i a través de l'associació ADLAN (Amics de l'art nou, creada el 1932), l'escultor impulsés una exposició a la galeria Catalonia de Barcelona.

Situar l'art a l'origen

Però la posició de Ferrant no era una postura aïllada. Es va retroalimentar d'iniciatives dutes a terme a altres indrets de l'Estat espanyol, i s'emmirallava en el que passava al conjunt d'Europa,

amb el sorgiment del dadaisme, el futurisme o el surrealisme, entre altres corrents avantguardistes, i d'artistes plàstics com Cézanne, Gauguin, Klee o Kandinsky, que van situar l'art infantil en l'origen de l'art. Buscant assolir el seu objectiu de revolució cultural i social, alguns d'aquests moviments i escoles d'art, com la Bauhaus -a l'Alemanya de la república de Weimar-, van intentar fer la seva tabula rasa particular amb el passat a través de les futures generacions, mitjançant obres reproduïdes de forma massiva per incorporar els nous llenguatges en l'entorn més immediat dels infants sota la forma de mobiliari casolà, publicacions editorials o joguines.

Aquest fenomen es va donar a casa nostra de la mà de l'Editorial Muntañola, fundada a Barcelona l'any 1917 pel també dibuixant, il·lustrador i autor teatral Antoni Muntañola i Carné, responsable de la imatge de la revista *En Patufet* des de l'any 1904. L'editorial, que publicava llibres didàctics, contes i còmics destinats a la infància, va sobreviure fins i tot als catastròfics efectes del crac del 29. Va cessar la seva activitat a mitjan dècada dels cinquanta -a causa de la censura franquista pel contingut satíric de la seva revista *Locus-*, però abans de la Guerra Civil espanyola s'havia convertit en punt de trobada d'infants i artistes avantguardistes com ara Rafael Barradas, Feliu Elias (que firmava amb el pseudònim d'*Apa*), Josep Obiols, Xavier Nogués o Joaquim Torres i Garcia, fundador i mestre de dibuix i de treballs manuals al Col·legi Mont d'Or de Barcelona i dissenyador i fabricant de joguines d'èxit, deutores d'una estètica d'avantguarda. Torres i Garcia va ser un dels molts educadors que van mantenir un estret contacte amb els cercles artístics d'avantguarda de Barcelona, i que reivindicaven el dibuix infantil com una mostra d'art pur. Pablo Picasso, Joan Miró o l'artista i crític Sebastià Gasch, van ser alguns dels seus divulgadors més reconeguts durant els anys previs a l'esclat de la guerra. »

EL FOLLET I LA ROSA

Conte

Una vegada hi havia un follet que tenia sis cabells blancs i un de tot negre.

Passava per un bosc i una rosa li va preguntar:

—Per què tens sis cabells blancs i un de negre?

I el follet li va dir:

—Perquè ja soc vell. Saps, estic buscant el meu amic i no el trobo.

La rosa li va dir:

—No t'apuris que jo te'l trobaré. Tu, gira't.

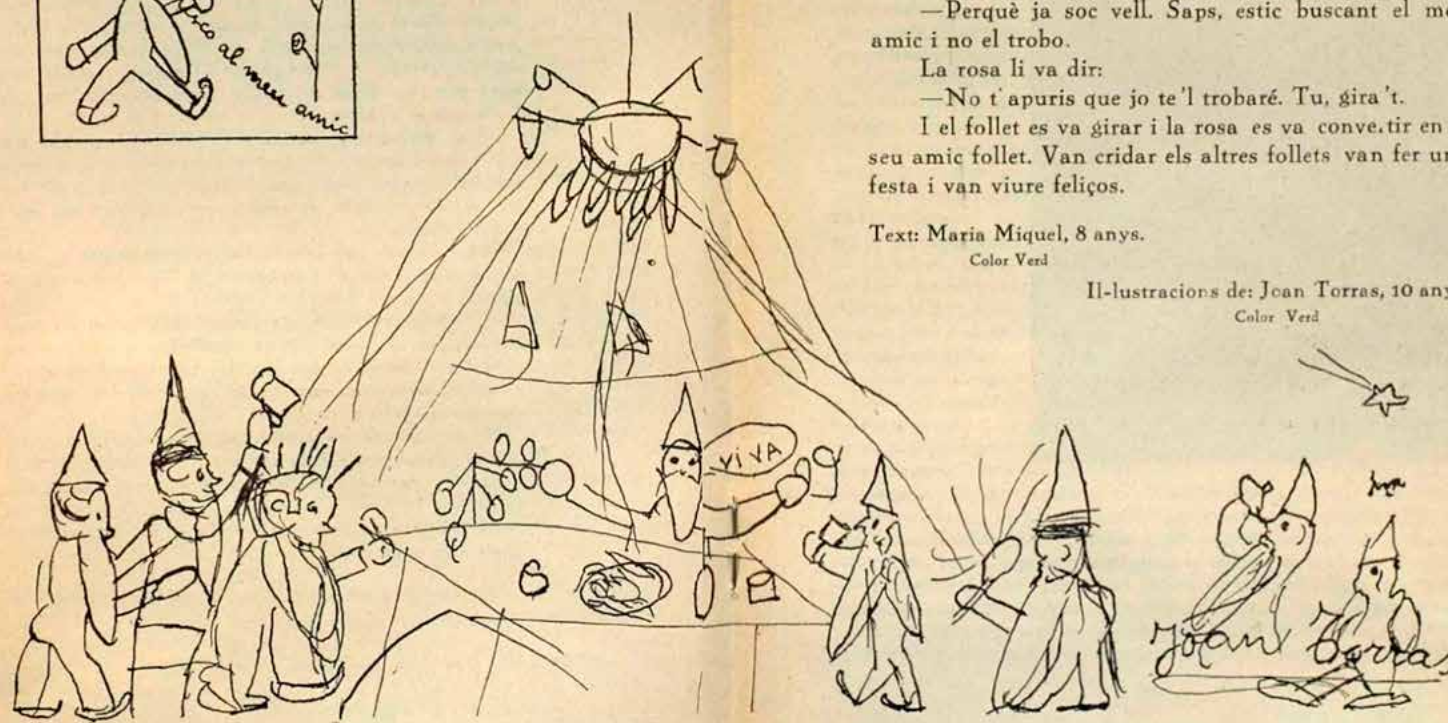
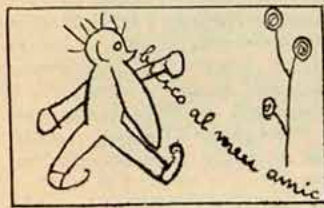
I el follet es va girar i la rosa es va convertir en el seu amic follet. Van cridar els altres follets van fer una festa i van viure feliços.

Text: Maria Miquel, 8 anys.

Color Verd

Il·lustracions de: Joan Torras, 10 anys.

Color Verd

Un dibuix i un relat elaborats per infants de l'Escola del Mar el 1935, recollits al llibre 'Parlen els menuts' / ARXIU

» Si la guerra no va suposar un fre a l'educació artística destinada a fomentar l'expressió i l'autoconeixement infantil a Catalunya, l'entrada de les tropes franquistes el 1939 va malbaratar tots aquests esforços. Els avenços educatius assolits durant la República van ser derogats en favor d'un projecte escolar afí al nou règim, amb docents simpatitzants amb la ideologia imposada.

La mirada utilitarista d'avui

En paral·lel, el 1939 esclatava la Segona Guerra Mundial, que va paralyzar els impulsos pedagògics i artístics renovadors que des d'Europa donaven carta de legitimitat a l'art infantil. Finalitzada la comtessa, i amb el món recuperant-se d'un malson que va trigar sis anys a acabar, l'Estat espanyol es va aïllar a consciència de tota possible influència cultural vinguda de l'exterior, deixant el manteniment amb vida del llegat avantguardista en mans d'una petita resistència artística interior. Combinat amb l'expulsió o exili dels mestres de la república, molts dels quals van continuar amb la seva tasca de forma quasi clandestina i a l'esquena de les autoritats franquistes, aquest procés d'hibernació va provocar que, tot i la celebració d'algunes exposicions aïllades, l'art infantil hagués d'esperar fins ben bé finals de la dècada dels cinquanta per reprendre el pas.

Mentre es tancava aquest hiatus, a molts països del món van ressorgir amb força els estudis sobre l'art infantil, tot i que des d'un vessant més analític i amb finalitats psicopedagògiques. Més enllà de la seva incorporació a l'Art Brut, corrent sorgit a l'Estat francès que aglutinava i reivindicava la creació sense formació artística i als marges (persones autodidactes, pacients d'hospitals psiquiàtrics, etcètera), la fi de la Segona Guerra Mundial va donar pas a una etapa històrica on la infantesa va passar a ser al centre de totes les mirades adultes i també la llavor d'un futur millor. Fou una època daurada per a la producció de béns culturals destinats a la mainada, alguns dels quals fets partint d'una estètica propera a la del dibuix realitzat per infants, o per impulsos pedagògics com els defensats per Jean Piaget amb la seva teoria sobre la psicologia evolutiva infantil.

Convertides en fulls de ruta per a molts escrits sobre l'art infantil elaborats durant aquells anys, les teories de Piaget so-

L'escultor Àngel Ferrant va ser pioner a casa nostra en la defensa de l'art com un mecanisme d'autoconeixement infantil sense interferències adultes

bre els diferents períodes de desenvolupament dels infants van ser cabdals en les noves aproximacions sobre l'art infantil. Es van popularitzar massivament quan, anys després, Howard Gardner va incorporar-les a la seva teoria de les intel·ligències múltiples, a través de la triada formada per la intel·ligència visual-espacial, la musical i la corporal-cinestètica. Durant aquest temps, i fins a l'actualitat, les avantguardes artístiques van perdre la centralitat, provocant que l'art infantil passés a veure's majoritàriament sota l'ala de la psicopedagogia i l'escola. Una desaparició que no sembla casual, en un instant en el qual l'educació dels infants tendeix a ser contemplada des del món adult com una eina d'accés al mercat laboral. I això ens obliga a observar el futur de la creativitat infantil dins i fora de l'aula des d'una nova perspectiva, que l'enfronta a una escala de valors basada en la utilitat, molts cops econòmica, de tot el que ens ha fet i fa humans. ●

malalletra

Colostomia

El relat de Javier Gil Jaime

/ ESTEFANIA ZORITA

Colostomia: Creació quirúrgica d'una obertura entre el còlon i la superfície del cos, efectuada intencionadament per permetre l'evacuació del contingut intestinal.

Tota la vida buscant un sentit, tota la vida per a arribar fins aquí: una habitació sense finestres que dona a la mar. Tota la vida sense aconseguir trobar una veritat, només una veritat que em mantingui a flotació, només una veritat, si us plau, només una per continuar vivint.

Pausa.

Un home pateix de dolor abdominal. O d'això que vas fluix, una mica fluixet, però vas fent. La vida, els nervis, l'estrès. L'estrès del treball. La por a morir de nit o a la nit. Però, vas fent amb l'ajuda del meravellós Fortasec (nota a peu de pàgina: *Medicament antidiarreic que redueix els moviments i secrecions intestinals, la qual cosa produeix una disminució de les deposicions líquides*). Vas sobrevivint-te a base de Fortasec i gràcies. Esperant el cap de setmana per poder defecar una mica més sòlid (segona nota a peu de pàgina: *Unitat de la matèria que no és ni líquida ni gasosa*).

Fortasec, Fortasec, Fortasec, seguim. *Pausa dramàtica. Mirada perduda, cap a l'infinit o el no-res.*

Un comprimit al matí, en dejú si pot ser; tranquil, no solc desdjunar molt, m'aixeco molt d'hora, no tinc gana, a penes em prenc un cafè i surto volant cap al treball, quin estrès, quin estrès, quin estrès. Un comprimit al migdia, després de dinar, me'l prenc amb una Coca-cola light, que entra molt millor. Un comprimit a la nit, abans d'anar a dormir i després un Lorazepam per agafar el son, un o dos Lorazepam per a poder descansar millor; o això segons els nivells d'ansietat que m'indiqui el meu rellotge intel·ligent iWatch. Encara sort que tinc el meu iWatch que em va indicant tot el que haig de fer: els passos al dia que he fet o haig de fer, els batecs del meu cor i el ritme cardíac, els meus nivells d'oxigen en sang (com sabrà el re-

llogte els meus nivells d'oxigen en sang?), els meus nivells d'ansietat i, fins i tot, el meu no, però hi ha uns altres que sí, però el meu no; també detecten els nivells de sucre en sang i la pressió arterial alta i baixa, meravelles de la ciència. Gràcies, ciència, gràcies.

Pausa.

Tota la vida per arribar fins aquí: un vàter totalment desinfectat només per a mi, netejat cada dia amb lleixiu i Sanytol, no puc tocar cap germen mai més. La meua vida depèn de la màxima higiene.

Resulta que no era normal anar tan fluix. Això que vas fluixet, però ho vas pal·liant amb Fortasec, gràcies, Fortasec. Resulta que no era normal i quan vaig acudir a la consulta del doctor Garcia em va dir que tenia emmagatzemat en els intestins un superbacteri impossible de matar amb antibiòtics. *Enterococcus faecium*, tenia en el meu torrent sanguini. D'aquí anar tan fluix. No hi havia solució plausible més que extirpar-me tots els intestins: la vesícula biliar, l'intestí prim, el duodè, l'intestí gros, el còlon, etc. Tot, d'un únic tall: ZAS. En una llarga cirurgia. Una colostomia, va dir el doctor Garcia. I ara, la meua femta surt per un tub de plàstic i cau de manera delicada i silenciosa per una bossa blava semitransparent. Haig de viure tota la vida adherit a una bossa (o infinites bosses que vaig consumint fins a la mort). No tinc intestins, menjo un preparat en forma de batut proteic i gairebé no surto de la meua habitació sense finestres amb vistes al mar.

Pausa dramàtica.

Que cruel és el món. Després, més tard, el doctor Garcia em va dir que podia haver contret l'*Enterococcus faecium* a la feina. Jo era enginyer electrònic i reparava molts ordinadors, molts. Que podia haver tocat un d'aquests ordinadors amb *Enterococcus*, portar-me la mà a la boca i haver-me empassat el superbacteri. Que injusta i cruel i malparida és la vida. I que important és rentar-se sempre les mans amb aigua i sabó. ●

ressenyres

Un vaixell ple de possibilitats

Maria Ferotge

Submergir-se en el *Naufragi*, d'Adrienne Rich (1929-2012) forma part del llegat d'una genealogia d'escriptores transfeministes que, des d'una alteritat constitutiva, en aquest cas, per la seva condició lèsbica i feminista d'esquerres, visibilitza la vida de les dones i de les identitats dissidents, explicades sense mitificacions per elles mateixes. Rich ens convida a explorar l'esquelet d'un vaixell enfonsat, com a metàfora de la presa de consciència de la història col·lectiva, "en les destrosses que es van fer i en els tresors que perduren", a través d'un llenguatge precís, "la seva intenció és la claredat / no ha d'oblidar / res".

Al llarg del poema, la veu introspectiva del subjecte qüestiona tot el que pretén representar, inclús s'insubordina a ell mateix en gènere i nombre. És un cos variable que respon a un context polític marcat pel moviment de drets civils, la segona onada dels feminismes, la Guerra del Vietnam, la psiquiatria, la repressió i la violència heteropatriarcal.

Però, al mateix temps, Rich ens obre un marc ple de possibilitats, encapçalat pel suport mutu i l'amor entre dones, "on res no està prohibit / on res no és permanent", que contraposa l'ideal de competitivitat capitalista.

Tant per la qualitat estètica com per la vàlua del seu testimoniatge *herstòric*, podem considerar el conjunt de l'obra d'Adrienne

POESIA

'Submergir-se en el naufragi'

Adrienne Rich

Traducció de Pol Guasch

Edicions Poncianes, 2022

144 pàgines

Rich com a canònica i, la seva lectura, imprescindible i necessària. ●

El pa i les roses (i el temps de cuidar-les)

Ivan Gordillo

Plantar rosers pot ser un acte revolucionari? L'escriptor George Orwell hi reflexiona tot cuidant el seu jardí de la casa de camp. S'hi escapa els caps de setmana deixant enrere el Londres boirós i contaminat; també el Londres bombardejat pels nazis durant la guerra.

Rebecca Solnit, autora d'aquest assaig entre la biografia i la reflexió artística i política, ens agafa per la mà i passeja per aquest jardí d'Orwell que és la seva vida i obra. No només a través dels llibres més coneguts, també dels seus articles periodístics, columnes i reflexions de dietari.

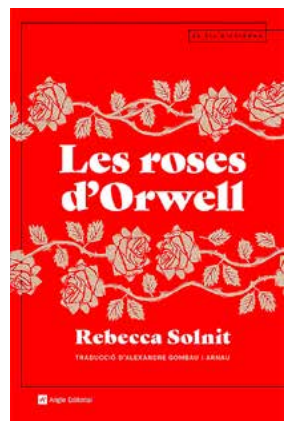
Orwell va ser testimoni en primera persona del gran terrabastall de la primera meitat del segle XX. Aquesta experiència el va portar a ser un dels escriptors que millor ha denunciat els excessos del totalitarisme amb obres tan icòniques com *1984* o *La revolta dels animals*. De la seva experiència com a brigadista a la Guerra Civil Espanyola, en una milícia del POUM, va sorgir *Homenatge a Catalunya*. Va viure de molt a prop la revolució social i la destrucció feixista. El fet que en mig d'un remolí històric tan extrem -només nou anys separen l'inici de la Guerra Civil de la fi de la Segona Guerra Mundial- l'escriptor i militant pensés en cuidar els seus rosers dona prova de la grandesa i amor per la vida d'algú que, a més a més, no va gaudir mai de bona salut. Orwell va patir afec-

cions pulmonars durant pràcticament tota la seva vida adulta. El seu jardí era una necessitat de supervivència.

Les reflexions d'aquest llibre són múltiples, des de molts àmbits, a voltes fins i tot desordenades, seguint més aviat les passes de Solnit que no pas les d'Orwell, però un capítol resumeix nítidament el que pensava Orwell i pensa Solnit i qualsevol persona inquieta i preocupada per transformar la societat: també lluitem per les roses.

La sufragista Helen Todd va tenir la idea parlant amb dues grangeres d'Illinois durant la campanya pel vot de les dones el 1910. Maggie i Lucy estaven entusiasmades amb la idea que, en el futur, el pa de la vida, que és la llar, el refugi i la seguretat, i les roses de la vida, que són la música, l'educació, la natura i els llibres, fossin el llegat de tots els infants. El pa alimentava el cos, les roses l'esperit. Pa per a tothom, i roses també. Un any després, James Oppenheim va publicar el poema "Pa i roses", que va esdevenir un símbol de l'esquerra fins als nostres dies.

Les roses d'Orwell em recorden també *El dret a la peresa*, el llibre escrit el 1880 per Paul Lafargue, gendre de Marx. Potser Orwell no el va llegir mai. Va ser molt popular a l'Estat francès a finals del segle XIX i als anys setanta va influir sectors del marxisme i l'anarquisme. Era una oda al temps lliure, la utopia a la qual

ASSAIG

Les roses d'Orwell

Rebecca Solnit

Traducció

d'Alexandre Gombau i Arnau

Angle editorial, 2021

368 pàgines

arribaríem després de superar la impossibilitat del capitalisme de repartir justament la seva abundància sense fi. L'argument és conegut: l'augment constant de la productivitat que permetrien els avenços tecnològics reduiria al mínim la jornada laboral. Sota el capitalisme això vol dir atur i misèria. Calia superar les seves relacions socials de propietat, mercat, etc. En el socialisme, treballarien les màquines. I les persones ens podríem dedicar a gaudir de la vida: fomentar les capacitats artístiques, aprendre coses, gaudir de la natura, cuidar un jardí...

En temps com l'actual de pa escàs i sense gust i circ mediocre, reivindicar les roses és certament revolucionari. ●

El món no s'atura, nosaltres tampoc

sempre
endavant

Cada dia decidim el nostre futur. El d'un país més lliure, més just, més verd i més pròsper. Un país on ningú no es quedi enrere

**Generalitat
de Catalunya**

/ VICTOR SERRI

“La contaminació afecta a tothom, també a qui treballa a la petroquímica”

Adrià Pallejà,
membre de la
plataforma Cel Net

Mariana Cantero

És fill de la Pobla de Mafumet (el Tarragonès). “Soc del poble del costat del complex petroquímic. És una problemàtica que he viscut d'ençà que era petit i que m'ha marcat”, explica, en referència al complex petroquímic situat a la perifèria de Tarragona. Aquest fet és el que el va empènyer a participar en la defensa del territori i el medi ambient. Adrià Pallejà participa en la Plataforma Cel Net fa uns vuit anys; el col·lectiu en té quinze i es va articular mitjançant una primera generació d'activistes que la van promoure per donar resposta a la inquietud sobre què estaven realment respirant i com impactaven aquests compostos en la salut de la població. Ara, hi ha una segona generació de persones més joves que estan intentant impulsar canvis a escala social i política per demanar seguretat en els processos de la indústria i més controls de la qualitat de l'aire.

Com valoreu aquests quinze anys de lluita?

Bé, hem pogut plantejar a l'agenda mediàtica i social que aquí hi ha una problemàtica. També hem fet avenços pel que fa als controls del que respirem, en sabem més. Però veiem que encara estem al principi de la lluita: no tenim una normativa que controli la contaminació. I sí, sabem més sobre què respirem, però encara ho sabem parcialment.

Encara es fa servir el discurs economicista, que apel·la als llocs de feina que dona la petroquímica per justificar-la.

Aquesta és una de les victòries. Abans el nostre discurs era més minoritari i ara ha aconseguit arribar a la gent del Camp de Tarragona. Hem de ser conscients, però, que el complex petroquímic té un impacte espectacular, amb unes 30.000 persones relacionades per tema de feina, i molts d'aquests sectors són als que ens costa arribar. S'ha volgut buscar la dicotomia d'estar a favor o en contra la petroquímica. Aquest discurs és molt nociu i no ens permet avançar. Estem parlant que el complex petroquímic més gran del sud d'Europa s'integri de la millor manera possible a l'entorn.

Quin relat teniu contra aquests d'arguments?

Treballem per regular la contaminació que ens afecta a tots, els que depenem econòmicament del complex i els que no. La gran majoria d'activistes de la plataforma tenim i hem tingut familiars i amics relacionats amb la indústria. Això no és incompatible amb el fet de garantir controls. És necessari que hi hagi bones pràctiques, que es fiscalitzi el que s'està fent i que busquem una millor integració de la indústria.

Heu impulsat informes per analitzar els compostos químics de l'aire. És un mecanisme de control que ha donat resultat?

Els primers estudis, fa uns anys, van donar uns valors bastant preocupants per compostos com l'1,3-butadiè i el benzè, que són cancerígens i afecten la salut. En posteriors estudis, després d'una primera alarma social, hi va haver una disminució dels nivells, tot i que no són acceptables encara. Per tant, vam veure que aquests estudis són una mena de control periòdic útil.

L'administració no està obligada a controlar aquests nivells?

Ens trobem en un buit legal i és una de les coses que demanem des de fa temps. No hi ha una normativa específica que controli aquests compostos. Si tenim un episodi de contaminació molt rellevant, dels que veiem normalment

imatges per les xarxes, resulta que són legals. La Generalitat és qui té les competències i ha de fer un control real de la contaminació que afecta els nuclis habitats del voltant dels complexos petroquímics, que representa un gran volum de població. Quan sapiguem què estem respirant, s'han de regular els nivells acceptables de compostos a l'aire i aplicar sancions a les empreses si se superen.

Encara s'ha de crear una llei, llavors...

Sí, és una de les coses que demanàvem en una moció que es va votar al Parlament fa uns dies, però no es va aprovar. És una necessitat tenir una llei, quan hi ha incidents sovint. Sense unes eines que regulin, cal una llei de qualitat de l'aire. Els incidents puntuals s'han de regular i sancionar. La consciència ciutadana s'està posant les piles, ja no hi ha excuses i no podem defugir el que s'ha de fer. ●